

KOSOVA'DA OSMANLI / TÜRK İMAJI: TARİH DERS KİTAPLARI ÖRNEĞİ

*Ebru JILTA

Özet

Bu çalışma, Kosova'daki Arnavutça tarih ders kitaplarında Türk imajının ne şekilde yansıtıldığını incelemektedir. Türkler, tam tarihi bilinmemekle beraber yaklaşık olarak 6. yüzyıldan bu yana Kosova'da varlıklarını sürdürmektedirler. Türklerin bölgeye gelişi Osmanlı ile başlamış ve geldikleri andan itibaren diğer etnik gruplar ile çeşitli olaylar yaşamışlardır. Pek çok savaşa tanıklık etmiş Balkanlar'da, şüphesiz ki Osmanlı da büyük rol oynamış ve tarihte iz bırakacak gelişmeler yaşanmıştır. Kosova'nın Bağımsızlığının ilan edilışinden kısa bir süre sonra Türkiye, Kosova'yı ilk tanıyan ülkeler arasında yer almış ve bu erken tanıma, iki ülke arasında olumlu ilişkiler kurulması yönünde bir kapı açmıştır. Fakat daha önce değindiğimiz bu "iz bırakan" olaylar milliyetçiliğın de etkisiyle, Arnavut tarihçiler tarafından farklı yorumlanmış ve dolayısıyla Türkiye ve Türklere yönelik yapılan eleştiriler, nesiller üzerinde yarattığı "yanlış" algı nedeniyle bu olumlu ilişkilerin hassas bir noktaya gelmesine neden olmuştur. İlk olarak tarihsel arka planın incelendiğı bu çalışmada, imajın farklı yansıtılmasının ardında yatan temel nedenlere kısaca değinilmekte, devamında da Kosova'daki eğitim sistemi çerçevesinde var olan sorunların kaynaklarından bahsedilmektedir. Temel tartışma konularından birini de, tarih ders kitaplarında Osmanlı'ya yönelik yapılan eleştirilerin objektif olup olmadığı yönündeki iddialar oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kosova, Osmanlı İmparatorluğu, Arnavutluk, Türk İmajı, Tarih Ders Kitapları.

Abstract:

In this research the image of Turks in Albanian history school books has been analyzed. Even though the exact date is still not known, Turks have been living in Kosovo approximately since the 6th century. Turks arrival has started with the Ottoman's and ever since that time they have been a part of different events. Ottoman's have witnessed many wars in Balkan and they have had a big impact in the developments that have left traces in the history. Right after Kosovo announced it's independence, Turkey has been one of the first countries that recognized Kosovo as a new country and this early recognition has opened the doors for the establishment of positive relations between these two countries. However, the up mentioned events that have left "traces" in the history have been interpreted in different ways by Albanian historians, therefore, the criticism towards Turkey and Turks has created a false perception on generations and pushed the relationship between these two countries to a sensitive point. In the beginning of this study the historical background has been analyzed, the reasons of different interpretations of the Turkish image have been touched up on and later on, the sources of existing problems in Kosovo's education system have been mentioned. Also, one of the main discussions in this study is whether the criticisms towards the Ottoman's have been objective or not.

Key Words: Kosovo, Ottoman Empire, Albania, Turkish Image, History Textbooks.

Giriş

Balkanlar'ın kalbi olarak nitelendirilen Kosova, aradan 10 yıl geçmesine rağmen bağımsızlığını daha çok yeni kazanmış bir ülke olarak görülmektedir. İçinde birden fazla etnik grubu barındırması nedeniyle kutuplaşmalar olmakta ve çoğu zaman gerek siyasi gerek kültürel gerekse diğer alanlarda çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Yıllar boyunca süregelen savaşlar ve beraberinde ortaya çıkan sorunlar, Kosova'daki Türk imajının siyaset, kültürel ve diğer birçok alandaki yansımaları zedelemiştir. Özellikle basın ve eğitim alanında Türk azınlık statüsünde bulunan kesim, kendi kimliklerinin zedelenmesine neden olacak pek çok sorunla karşılaşmış ve karşılaşmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, günümüz Kosova'sında Türk imajını anlamak açısından tarihsel arka plan oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Milliyetçiliğin yoğun bir biçimde yaşandığı Kosova'da, nüfusun oldukça küçük bir kısmını oluşturan Türkler üzerindeki etkisi özellikle bağımsızlık sonrası Kosova – Türkiye ilişkilerinin gündemde olmasıyla birlikte artmış ve beraberinde aşılması güç olan sonuçlar doğurmuştur. Bu nedenle bu çalışma, bu sorunları daha yakından anlamak ve neden hala bu tarz sorunların ortaya çıktığını saptamayı amaçlamaktadır.

2

Kosova, 1999 yılı savaş sonrası dönemde Birleşmiş Milletler' in himayesi altında yönetilmiş ve bu çerçevede eğitimin hangi doğrultuda şekilleneceğine UNMIK (Birleşmiş Milletler'e Bağlı Kosova Geçici Yönetimi) karar vermişti. 2002 yılından itibaren Bolonya sürecine geçen Kosova'da, bir takım ekonomik ve politik sorunların ortaya çıkışı eğitim alanında çeşitli problemlere perde aralasa da Kosova her daim çok kültürlü yapısına uygun bir doğrultuda ilerlemeye gayret etmiştir.¹ Bu çok kültürlü yapının içinde, ulusal kimlik inşası da tartışmalı konular arasında yer almış ve güncelliğini korumuştur. Tarih yazımı bu noktada, özellikle eğitim alanında genç nesillerin farklı toplumlara olan bakış açılarının tarafsız bir biçimde ilerlemesi açısından kritik bir rol oynamıştır.² Bu farklı toplumlara çizilen imaj da, öğrencinin

¹ Mevsim Zengin, Cem Topsakal, "Kosova Eğitim Sistemi ve Türk Eğitim Sistemi ile Karşılaştırılması", **Karadeniz Araştırmaları**, s. 18 (2008), 108.

² Namık Çencen, "Biz ve Öteki Örnekleminde Türk ve İran Tarih Ders Kitaplarının Karşılaştırılması", **Journal of Human Sciences**, c. 14, s. 2 (2017), 1328.

var olan düşüncelerinin ve dış dünyaya olan önyargılarının iyileşmesi veya kötüleşmesi hususunda dönüm noktası oluşturmuştur.

“İmajoloji” kavramının en genel anlamda tanımlamasını Ali Öztürk şu şekilde ifade etmektedir:

“İmajoloji, köklü bir takım tespitlerin kavramsallaştırılarak teklifli metotlarla sistematize edildiği büyük ölçüde muhalif bir disiplindir. “İnsan, potansiyel, algıya dayalı ve de üretilmiş bilgiyi imge yoluyla ayrıştırır, paketler ve iletişilebilir hale getirir. Bu bağlamda bilginin imgesel düzlemde, tasnifi, ayrışıklığı, ilişki ve niteliklerinin sorgulanmasını, tanıtama ve tanımlamalarını, yeni bir disiplin sorunu olarak” anlamak ve buna “imajoloji” disiplini adını vermek mümkündür.”³

Buna bağlı olarak imajoloji, hayattan anladığımız olayların anlayış şeklini sorgulayan bir disiplin olarak tanımlanabilir.⁴

Farklı toplumları içinde barındıran Kosova’da bugün Arnavutça, Sırpça, İngilizce ve %6’lık barajı geçen kesimlerde Türkçe resmi dil olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, çalışmanın hazırlanmasında Türkçe kaynaklar yanı sıra, çalışmanın esas konusu olan Arnavutça tarih ders kitapları incelenmiş, belirli bölümlerde alıntı yapılarak Türkçeye çeviri yapılmıştır. Ayrıca belirli kısımlarda görsel materyal de kullanılmıştır.

Bu konu hakkında daha önce Fatih Fuat Tuncer tarafından “Kosova Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı / Türk İmajı” isimli Yüksek Lisans Tez çalışması yapılmış, söz konusu tez dışında ise farklı bir çalışma gerçekleştirilmemiştir.

Çalışmanın ilk bölümünü, “Kosova Tarihine Genel Bir Bakış” başlığı oluşturmakta ve bu bölümde ilk olarak “Kosova’nın Coğrafi Konumu, Nüfusu, Etnik ve Dini Yapısı” alt başlığı eşliğinde Kosova’nın Balkan coğrafyasındaki sınır komşuları ile nüfus coğrafyasının ne şekilde dağıldığı incelenmektedir. Birinci bölümün devamında ise “Tarihsel Süreç”e değinilmekte ve Kosova’nın mevcut sorunlarına zemin hazırlayan arka planın hangi koşullar altında geliştiği ele alınmaktadır. Burada “Osmanlı

³ Ali Öztürk, **İmajoloji**, (İstanbul: Doğu Kitabevi, 2008), 45’ten aktaran Fatih Fuat Tuncer, “Kosova Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı / Türk İmajı” (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012), 5.

⁴ Fatih Fuat Tuncer, “Kosova Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı / Türk İmajı” (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012), 5.

Dönemi”, “Tito Dönemi” ve “Bağımsız Kosova”ya üç alt başlık halinde kısaca değinilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünü, “Kosova Tarih Ders Kitaplarında Türkler” başlığı oluşturmakta ve burada üç alt başlık halinde tarih ders kitaplarının önemi ve Kosova’daki mevcut eğitim sistemi ele alınmaktadır. İkinci bölümün üçüncü derece başlıklarını ise, Kosova’da 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12. ve 13. Sınıf Arnavutça tarih ders kitaplarının incelemesi oluşturmaktadır. Kitaplarda, özellikle Osmanlı’ya yönelik olan eleştirilerin yer aldığı kısımlar konu başlıkları halinde incelenmekte ve kitapların hangi bölümlerden oluştuğu kısaca anlatılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümü ise “Bulgular, Görseller ve Tartışmalar” başlığı ile ele alınmakta ve burada kitaplardan elde edilen bilgiler ışığında Türk imajının ne şekilde yansıtıldığı tartışılmaktadır. Ayrıca kitaplardan yapılan alıntılar ile birlikte, özellikle Osmanlı Devleti’nin tarihte ilişkili olduğu aktörlere atıfta bulunularak tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu tartışmalar “İskender Bey”, “Arnavutluk’un Bağımsızlığı ve Milliyetçilik”, “Arnavutlarda İslâmi ve Geleneksel Değerler” ve “Atatürk ve Türkiye” olmak üzere dört alt başlık halinde ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde Osmanlı’nın en çok ağırlıklı olduğu kitaplardan görsel materyal ile destek sağlanmıştır.

Çalışmanın en son kısmı olan sonuç kısmında ise, elde edilen bu bilgilerden yola çıkarak, Kosova’da Türk - Arnavut ilişkilerinin ne yönde ilerlediği, tarih ders kitaplarında Türklere yönelik çizilen imajın gerçekliği ne derecede yansıttığı ve mevcut tarih eğitiminin genç nesiller üzerindeki etkisi tartışılacaktır.

1. Kosova Tarihine Genel Bir Bakış

1.1. Kosova’nın Coğrafi Konumu, Nüfusu, Etnik ve Dini Yapısı

Kosova, küçük bir ülke olmasına rağmen, jeopolitik açıdan Balkan Yarımadası’nın kalbi olarak tanımlanabilir.⁵ Etrafı dağlarla çevrili, 10.908 kilometrekarelik yüzölçümüne sahip ve deniz yüksekliği 500-750 metre civarı olan Kosova; Sırbistan’ın güneybatısında yer alır ve Arnavutluk, Karadağ ve Makedonya ile sınır komşusudur.⁶ Yaklaşık olarak 2,4 milyon nüfusa sahip olan Kosova’nın başkenti

⁵ Noel Malcom, **Kosovo: A Short History**, (New York: New York University Press 1998), 10.

⁶ Nuri Demirel, **Kosova’nın Tarihi ve Sosyolojik Yapısı**, (İstanbul: Eğitim Yayınevi, 2016), 89.

Priştine'dir. Balkan Yarımadası'nın tam merkezinde yer alması sebebiyle jeopolitik açıdan oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Genel olarak bakıldığında Kosova, küçük bir yüzölçümü ve belirli bir nüfusa sahip olmasına rağmen, Avrupa'nın ve Balkanlar'ın merkezinde bulunan bir ülke olarak en fazla etnik kimliğe sahip bir devlettir. İçinde farklı etnik grupları barındırmakla beraber nüfusun %90'ı Arnavutlardan oluşmaktadır. Arnavutlardan sonra, en kalabalık nüfusu oluşturan etnik grup Sırplardır.⁷ Geri kalan kısım, Türkler, Makedonlar, Boşnaklar, Goralılar, Romlar, Çerkezler, Mısırlılar ve Aşkalilerdir.⁸

Kosova, farklı etnik grupları içinde barındırması yanı sıra, aynı zamanda farklı dine mensup pek çok gruba da ev sahipliği yapmış ve halen yapmaya devam etmektedir. Genel olarak bakıldığında, Kosova halkının %96'sı Müslüman, %2.2 Katolik ve %1.5'i Ortodoks'tur.⁹ Katolik olan kesim genel olarak Arnavutlardan oluşmaktadır. "Ülkedeki Sırp, Karadağlı ve bir kısım Çingene nüfus dışında kalan Boşnak, Türk ve diğer nüfusun büyük ölçüden Müslüman olduğunu ifade edebiliriz."¹⁰

1.2. Tarihsel Perspektiften İnceleme: Osmanlı Dönemi

Osmanlı Devleti'nde üçüncü padişah olan I. Murat, Kosova Savaşı'nda şehit olmuş ve bu süreçten sonra Kosova, Osmanlı'nın himayesi altına girmiştir (28.06.1389). Osmanlı öncesi, Kosova'da çoğunlukla Sırp ve Arnavutlar yaşamaktaydı. Ancak Osmanlı Kosova'ya yerleştikten sonra bölgeye Türkler de yerleşmeye başlamışlardır. Etnik olarak içinde pek çok grubu barındırdığı için Balkanlar, Osmanlı idaresi altına girdiğinde "millet sistemi" olarak adlandırılan sistem ile yönetiliyordu. Bu sistem,

⁷ Shqipran Kadriaj, "Kosova Sorunu" (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), 4.

⁸ Melike Baymak, "II. Dünya Savaşı Sonrası Kosova'daki Müslüman Türk Azınlığın Siyasi Hayatları" (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), 3.

⁹ Nehat Purova, "Kosova'nın Nüfus Coğrafyası", (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), 23.

¹⁰ Gökşen Uysal, "1999'dan Günümüze Kadar Geçen Süreçte Kosova" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), 9.

eğitim ve hukuksal alanda karar vericiydi.¹¹ Ayrıca bu sistem Balkanlar'da “Türkokratia” olarak adlandırılıyordu.¹²

Kosova, Osmanlı idaresine girdikten sonra, Sırp lar bu bölgeyi yavaş yavaş terk etmeye başlamışlardı. Bunun sonucu olarak da, terk edilen bölgelere, özellikle Kuzey Arnavutluk ve Kosova Ovası'na Arnavutlar yerleşmişlerdir. Yaklaşık olarak 37.000 Sırp ailenin Kosova'yı terk etmesinden sonra buraya yerleşen Arnavutlar, Müslüman kesimi oluşturuyordu. Sırp idaresi altında yaşamaktan pek hoşlanmayan Arnavutlar için Osmanlı idaresi altında yaşamak daha memnun ediciydi.¹³ Müslümanlığı seçmiş olan Arnavutlar ile Osmanlı arasında bu dönemde sıkı bağlar oluşmaya başlamıştı. Kaldı ki hemen hemen 400 yıl boyunca bu topraklarda varlığını sürdüren Osmanlı yönetiminde Arnavutlar, bu yönetime hizmet vermişlerdir. Buradaki sadrazamlardan 28'i Arnavut asıllıydı.¹⁴

Osmanlı'nın Türkleştirme ve İslâmlaştırma yönünde politikalar izlediği ve bu yüzden bölgedeki halkların bu durumdan en çok etkilendiği hususunda Sacit Kutlu, şöyle bir izlenimde bulunmuştur:

“Osmanlılar zaptettikleri topraklarda özel bir İslâmlaştırma veya özel bir Türkleştirme politikası izlemediler. Hristiyan prenseslerle evlenen padişahlar ve şehzadeler onların din değiştirmelerine gerek görmediler. Yanlarında getirdikleri Hristiyan danışmanlarına ve nedimelerine de sarayın kapılarını açtılar. Yaşama geçirdikleri esnek düzen sayesinde başta Bizans yönetici sınıfının üyeleri olmak üzere, fethedilen bölgelerdeki aristokratlar ve feodaller Osmanlı saflarına katılmakta fazla tereddüt etmediler (...) Gayrimüslimlerin din ve vicdan hürriyetlerinin tanınması zaten İslâm Hukuku'nun bir gereği değildi. Dinen hiçbir gayrimüslim zorla Müslüman yapılamazdı. Buna yeltenen Müslümanlar cezalandırılırdı.”¹⁵

Aslında bu ifadelere bağlı olarak, Osmanlı'nın İslâmlaştırma ve Türkleştirmeye yönelik politikalarını “hiç” izlememiş olduklarını söylemek doğru olmayacaktır. Osmanlı, fethettiği bölgelerde bu tarz politikalar izlemişti; ancak bunu yaparken herhangi bir zorlama veya baskı yapmamıştı. Nitekim çoğunluk olarak sadece Boşnaklar ve Arnavutlar çeşitli etkenlerle İslâmiyeti kabul etmiş olup diğer Balkan halkları gibi yüz yıllar boyunca, günümüzde de, kendi dillerini ve kültürlerini

¹¹ İrfan Kaya Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı**, 2. bs. (Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2016), 24.

¹² **A.g.e**, 25.

¹³ Baymak, **a.g.e**, 10.

¹⁴ Uysal, **a.g.e**, 13.

¹⁵ Sacit Kutlu, **Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti**, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007), 3.

yaşamakta ve yaşatmaktadırlar. Öte yandan İslâmlaştırma ve Türkleştirme politikası uygulanmış olsaydı, Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü başta Balkanlar olmak üzere bütün Osmanlı coğrafyasında sadece Türkçe konuşulur ve herkes Müslüman olurdu.

Yunanistan, Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan, bağımsızlıklarını ilan ettikten sonra Osmanlı himayesinden ayrılmışlardı. Bu ayrılma ile milliyetçilik etkisini göstermiş ve Osmanlı'nın bölgedeki otoritesini yavaş yavaş sarsmaya başlamıştır.

1.3. Prizren Birliği, Tito ve Yugoslavya (1945-1980)

3 Mart 1878'de Ayastefanos Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte, Arnavutların yaşadıkları bölgelerin büyük devletler arasında paylaşılması öngörülmüştü. Ancak Arnavutlar buna tepki olarak, 1 Temmuz 1878'de Kosova'nın Prizren şehrinde "Prizren Birliği" (aynı zamanda Arnavut Birliği olarak da bilinen) olarak adlandırılan milliyetçi Arnavut örgüt çatısı altında toplanmışlardır.¹⁶ Bu örgüt, ilk milliyetçi Arnavut örgütüydü. Prizren Birliği, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşını izleyen Berlin Kongresi¹⁷ tarafından Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan'a, Arnavutluk ve civarındaki belirli bölgelerin verilmesine engel olmaya çalışmış ancak başarılı olamamıştı. 1880 yılının Kasım ayında, Prizren Birliği Ülgün (Ulcinj) bölgesini Karadağ'a bırakmak zorunda kalmıştır.¹⁸

1912-1913 yılları arasında, Balkanlardaki sorunlara çözüm amaçlı Londra Konferansı düzenlenmişti. 1913 yılında Londra Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte, Balkan haritası¹⁹ yeniden çizilmiş ve sonuç olarak pek çok Arnavut, Arnavutluk sınırlarının dışında kalmıştır.²⁰ Ayrıca Kosova bölgesi de Sırbistan'a verilmiştir. Fakat Sırbilerin burada Müslüman olan Arnavutlara karşı yaptıkları kötü muameleler sonucu pek çok Arnavut bu bölgeden Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır.

¹⁶ Bilgin Çelik, *İttihatçılar ve Arnavutlar*, (İstanbul: BÜKE Kitapları, 2004), 65.

¹⁷ Malcom, *a.g.e*, 218.

¹⁸ Çelik, *a.g.e*, 71.

¹⁹ Feim Gashi, "Kosova Bölgesindeki Arnavut, Boşnak ve Türk Gençlerinin Dini Yönelimleri" (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), 12.

²⁰ Uysal, *a.g.e*, 15.

1918 yılı Aralık ayında, Hırvatistan, Slovenya, Backa, Bosna-Hersek, Dalmaçya ve Banat bölgeleri,²¹ Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı adı altında birleşerek bir devlet kurmuş ve bu devlet, Güney Slav halkları tarafından Birinci Yugoslavya olarak adlandırılmıştır. Kosova, bu krallık içinde yer almış ancak tam olarak bir statü belirlenmemiştir. Sırlar ve Karadağlılar ise, Kosova bölgesinde yaşayan Müslüman Arnavutlara zulüm ve baskı yapmaya devam etmişler ve yaklaşık olarak 12.000 Arnavut öldürülmüştür.²²

II. Dünya Savaşı başladığında Birinci Yugoslavya, Mihver Devletlerin işgaline uğraması sonucu dağılmıştır.

1945 yılı Şubat ayında, Kosova'nın sınırları yeniden çizilmiş ve Sırbistan'ın özerk bölgesi olarak ilan edilmiştir. İkinci Yugoslavya da bu dönemde bütün halkları bir araya getirmesiyle birlikte Josip Broz Tito tarafından kurulmuştur. Tito'nun iktidarda olduğu 1945-1980 arası dönem, Yugoslavya'nın refah düzeyinin en yüksek seviyelerde olduğu dönemdi. Tito, her ulus sorununa objektif yaklaşan bir liderdi ve bu nedenle Yugoslav halkından her zaman destek görüyordu.²³ Tito, Sırlar'ın Arnavutlar başta olmak üzere diğer etnik grupların üzerinde baskı kurmak ve liderlik yapmalarına engel olmuştu. Bunun en iyi örneği de, Kosova ve Voyvodina'nın özerk bir statüye sahip olmalarıydı.²⁴ 1974 yılında Kosova, kendi anayasasına sahip olmuş ve bu anayasa ile birlikte Kosova'ya, diğer altı cumhuriyet ve Voyvodina özerk bölgesiyle eşit temsil hakkı tanınmıştır.²⁵ Ancak 1980 yılında Tito'nun ölümü, Yugoslaya'da dengelerin sarsılmasına kapı aralamıştır.

Tito'nun ölümünden sonra Arnavutlar, Kosova'nın "cumhuriyet" statüsünü kazanmasını istemiş, bunun için de çeşitli gösteriler düzenlemeye başlamışlardır. 1981 yılı ilk aylarında düzenlenen gösterilerde 11 kişi hayatını kaybetmiştir. Ayrıca, sorunların sürekli devam etmesi nedeniyle Kosova'dan 1987 yılına kadar yaklaşık olarak 112.000 kişi göç etmiştir.²⁶

²¹ Ülger, a.g.e, 31.

²² Gashi, a.g.e, 13.

²³ Ülger, a.g.e, 68.

²⁴ A.g.e, 70.

²⁵ Gashi, a.g.e, 13.

²⁶ Ülger, a.g.e, 176.

Tito'nun ölümünden sonra iktidara Slobodan Miloşević gelmiştir. Miloşević'in gelmesiyle birlikte, Priştine Üniversitesi öğrencileri tarafından gösteriler başlamış ve sonuç olarak yaklaşık 700 ilâ 900 öğrenci öldürülmüştür. Bu olaylardan sonra da Kosova, Sırbistan yönetimine bağlanmıştır.²⁷ 1991 yılına kadar Miloşević yönetiminde sorunlar devam etmiş, yaklaşık olarak 700.000 kişi işkence görmüş ve Priştine Üniversitesi'nde öğrenci oranı %60'a düşmüştür.²⁸ Bu olaylar ayrıca, Tito'nun iktidarda olduğu dönemde bastırıldığı Sırp milliyetçiliğinin yeniden canlanmasına sebep olmuştur. Kosova bu dönemde, ekonomik alanda da oldukça dengelerin bozulduğu bir döneme girmiştir. 1984 yılında Kosova'da işsizlik oranı %29.1'di. 1989 yılında ise bu oran %38.9'a ulaşmıştır.²⁹

26-30 Eylül 1990 yılında, Kosova Parlamentosu milletvekilleri referandum düzenlemiş ve halk tarafından %99 civarı bağımsızlık yönünde oy verilmiştir. 19 Ekim 1991'de Kosova Parlamentosu, Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmiş ve devlet başkanı olarak da İbrahim Rugova iktidara gelmiştir.³⁰ Ancak Sırbistan Kosova'yı tanımamış ve Sırbistan'a bağlamıştır.

1993 yılının ilk aylarında, U.Ç.K. (Ushtrija Çlirimtare e Kosovës) olarak adlandırılan Kosova Kurtuluş Ordusu kurulmuştur. Ancak varlığını resmi olarak 1997 yılında ilan etmiştir. Kosova Kurtuluş Ordusu, Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılması için savaşmıştır. Arnavut halkından toplanan vergiler ve yurt dışında yaşayan Arnavutların para desteği ile gerekli mali destek sağlanmıştır.³¹ Ayrıca U.Ç.K, hem Kosova halkı, hem de uluslararası toplum tarafından oldukça destek görmüştür.

1990'ların başından itibaren Kosova Sorunu gittikçe artmaya devam ediyordu. Bunun üzerine 1999 yılında çıkan çatışmalar sonucu 24 Mart 1999 tarihinde NATO müdahale gerçekleştirmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından,

²⁷ Gashi, a.g.e, 13.

²⁸ Gashi, a.g.e, 14.

²⁹ Murat Ercan, Zafer Pektaş, **Balkan Siyasetinde Kosova'nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu**, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., 2015), 101.

³⁰ A.g.e, 119.

³¹ A.g.e, 120.

Kosova'daki soruna çözüm bulmak üzere Finlandiya Başkanı Martti Ahtisaari görevlendirilmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda Milošević, barışın sağlanması için gerekli şartları kabul etmiştir.³² Haziran 1999 yılında da NATO hava saldırısı BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararınca durdurulmuştur. 6 Haziran 1999 tarihinde, Makedonya'nın Kumanova şehrinde, NATO ve Yugoslav liderler arasında görüşmelere başlanmış ve bunun sonucu olarak da 11 gün içerisinde Sırp askerlerinin Kosova'dan çekilmesi kararlaştırılmıştır. Bundan sonraki süreçte de Kosova, BM kontrolünde yönetilmiştir. Güvenliğin, Kosova Barış Gücü (KFOR) tarafından sağlanması ve bölge yönetiminin BM Kosova Misyonu (UNMIK) tarafından sağlanması için gerekli işlemler yapılmıştır.

1.4. Bağımsızlığa Giden Süreçte Kosova ve Kosova Türkleri

Kosova'nın Nihai Statüsünün belirlenmesi için 2006 yılı Şubat ayında Viyana'da görüşmelere başlanmıştır. Yapılan görüşmelerde, Martti Ahtisaari'den, Kosova'nın Nihai Statüsünü belirlemek için bir çözüm planı hazırlaması istenmiştir.³³ Ahtisaari, bölgede demokratik ve barışçıl bir yapının sağlanması, azınlıkların ve çeşitli etnik grupların varlığını reddetmeyen bir plan öngörmüştür. Ancak Rusya, Kosova'nın Sırbistan'a bağlı kalması gerektiğini savunmuş ve ülkenin self determinasyon hakkına sahip olmadığını dile getirmiştir. Bunun üzerine, 17 Şubat 2008 tarihinde, Kosova Parlamentosunda gerekli görüşmeler yapılmış ve Martti Ahtisaari Planı kabul edilerek tek taraflı olarak Kosova bağımsızlığını ilan etmiştir. Kosova'yı bağımsızlığının ardından ilk tanıyan ülkeler Kosta Rika, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Afganistan, Arnavutluk ve Türkiye olmuştur.

Türklerin Balkanlar'a gelişi ve yerleşmeleri 6. Yüzyıla kadar dayanmaktadır. Özellikle Konya - Karaman bölgesi başta olmak üzere, Anadolu'nun belirli kesimlerinden Türkler, Osmanlı'nın Balkanları fethettiği dönemde Balkanlar'a yerleştirilmiştir.³⁴

³² A.g.e, 131.

³³ Ülger, a.g.e, 183.

³⁴ Bilgin Çelik, **Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri**, 2. bs. (İstanbul: Güner Yayınları, 2013), 60.

Ancak Noel Malcom'a göre, Türklerin tam olarak Kosova'ya yerleşim tarihini belirtmek pek de mümkün değildir.³⁵

1919 yılında, sayısı tam olarak bilinmemekle beraber 200.000 civarı Türk, Yugoslavya vatandaşıydı.³⁶ Tito'nun iktidarda olduğu dönemde, 1951 yılında resmi olarak Türklerin varlığı kabul edilmiş ve Türkler "milliyet" olarak tanımlanmıştı. Azınlık statüsünde olsalar dahi pek çok alanda geniş haklara sahip olmuşlardır. Türklerin bölgede varlığı, Arnavutlar tarafından belki de tarihin geniş bir bölümü boyunca her zaman hoşnutsuzlukla karşılanmıştır. Arnavutlar, tarih boyunca milliyetçilik açısından her zaman baskın bir rol oynamışlardır. Özellikle Arnavutça eğitimdeki Osmanlı imajı, Arnavutlar ve Türkler arasındaki hoşnutsuzlukları daha da arttırmıştır. Arnavutlar Kosova'da, özellikle Prizren bölgesinde yaşayan Türklerin aslında Arnavut asıllı olduklarını iddia etmektedirler.³⁷ Bu nedenle Türkler her zaman "Arnavutlaştırma"ya yönelik girişimlere maruz kalmışlardır. Nursel Elmas, Kosova Türkleri üzerine yazdığı bildirisinde, bölgedeki Türklerin varlığına ilişkin şu şekilde bir ifadeye bulunmuştur:

"Kosova'da, Türkler'in sayıları belli dönemlerde farklılık göstermiştir. Özellikle iki dünya arası nüfus sayımlarında kendisini Türk olarak kaydettirenlerin sayısı çok yüksek olmamıştır. 1921 yılı nüfus sayımında 27.920 kişi, 1931 yılında 23.698 kişi, 1939 yılında 24.946 kişi kendini Türk olarak yazdırmıştır. 1948 yılındaki nüfus sayımında 1300 kişinin Türk olduğu belirtilmiştir, çünkü İkinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle baskılara maruz kalan Türkler bu baskılardan korkmuştur. 1953 yılında ise bu sayı 35.000 olarak kaydedilmiş, 1961 yılında ise 25.000'e düşmüştür. Toplumda tutunabilmek için kendi etnik kimliğini saklayarak, sayıca daha fazla olan grup içinde görünme çabasından dolayı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkler'in sayılarında dalgalanmalar görülürken, 1971 yılından sonra nüfus 12.000 olarak belirlenmiştir. Kosova'da 30 yıldır yapılmayan nüfus sayımı en son 2011 yılında yapılmıştır. Resmi sonuçlar açıklanmasa da, Kosova Türkleri'nin sayısının 20.000 ile 80.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir."³⁸

1999 sonrası Kosova'nın bağımsızlığına kadar geçen süreçte, Birleşmiş Milletler himayesi altında yönetilen Kosova'da Türklerin statüsü tartışmalı bir konu haline gelmişti. UNMIK (BM'ye bağlı Kosova Geçici Yönetimi) örgütü oluşturulduğunda buradaki temel amaç Kosova'nın yeniden yapılanmasına yardımcı olmak ve temel

³⁵ Malcom, **a.g.e**, 12.

³⁶ Şule Kut, "Kosova Türkleri: Nasıl Bir Gelecek?", **Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik**, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005), 226.

³⁷ Çelik, **a.g.e**, 69.

³⁸ Nursel Elmas, "Kosovalı Türkler: Dilleri ve Kültürleri", **Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 70 (2014), 132.

sorunlara çözüm odaklı yaklaşmak olmuştur.³⁹ Bu dönemde İbrahim Rugova ve Hashim Thaçi, Türk azınlık haklarının korunmasına yönelik bir çerçevede hareket ediyorlardı. Fakat Kosova Türkleri bu dönemde tam olarak kendilerini güvende hissetmiyorlardı.⁴⁰ Çünkü savaştan yeni çıkmış bir Kosova’da, Sırp lar ile Arnavutlar arasında kalan Türkler için sorunlar halen devam etmekteydi. Özellikle savaş döneminde, sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte 20.000 civarı Türk Türkiye’ye göç etmişti.⁴¹ Geri geldiklerinde ise, bir daha eski hayatlarına kavuşmanın pek de mümkün olmadığını farkındaydılar. Hem ekonomik hem de siyasal açıdan çöküş söz konusuydu. Bunlar yanı sıra, Türk Dili en temel sorunlar arasında yer almaktaydı. Çoğu zaman bu dilin yasaklanması bile söz konusu olmuştur. UNMIK yönetiminden sonra Türkçe resmi dil olmaktan çıkarılmıştı. Türkçe bugün Kosova’da sadece %6’lık barajı geçen bölgelerde resmi dil olarak kabul görmektedir.

Kosova’da yaşayan Türklerin bugünkü statüsüne baktığımızda Yugoslavya dönemine karşılık bir çöküşte olduğunu görmekteyiz. Şule Kut bu konuda şöyle bir izlenimde bulunmaktadır:

12

“Günümüzde, Balkanlar’daki varlıkları Osmanlı egemenliğinin mirası olarak görülen Türkler, yeni kurulan ulus-devletlerin içinde sıkışmış bir etnik azınlık olmanın getirdiği sorunlarla karşı karşıyadırlar. Bu yapı içerisinde, Balkanlar’da nesillerdir sınır dışı edilme politikalarına hedef olmuş veya göçe zorlanmış olan Türkler’in konumu oldukça kırılgandır. Daha önceleri Yugoslavya’da geniş anayasal haklara sahip ve nispeten güçlü bir “milliyet” olan Türkler, bugün diğer grupların etnik milliyetçiliklerinin ve ayrımcılıklarının sonuçlarıyla uğraşmak zorundadırlar. Önceki dönemde göçler sonucunda sayısal üstünlüklerini kaybeden, daha büyük Arnavut nüfus tarafından asimile edilen Türkler, günümüzde daha da fazla erime riskiyle karşı karşıyadırlar.”⁴²

Belirtilen ifadelerden de anlayacağımız üzere Türklerin statüsü her zaman hassas bir konumda olmuş ve özellikle Arnavutların “istenmeyen etnik grup” listesinde yer almıştır. Türkler bugün, pek çok anayasal haklara sahip olmalarına rağmen, bu hakların ne kadar geçerli olduğu konusu halk ile yetkililer arasında bulunan en büyük tartışma konusudur.

³⁹ Ülger, a.g.e, 104.

⁴⁰ Kut, a.g.e, 235.

⁴¹ A.g.e, 234.

⁴² A.g.e, 235.

2. Kosova Tarih Ders Kitaplarında Türkler

2.1. Ders Kitaplarının Önemi Çerçevesinde Kosova'da Eğitim Sistemi

Kitap, eğitimin en önemli araçlarından biridir. Ders kitapları ve içeriği, öğrencilere bilginin en doğru bir biçimde aktarılması açısından devletin sahip olduğu sistem ile bir bütün içerisinde ele alınmalıdır. Ders kitabının iyi hazırlanmış olması, eğitimde öğrencinin biçimlendirilmesi hususunda oldukça büyük bir önem arz eder. İyi yazılmış bir ders kitabı, öğrencinin eleştirel düşünmesini ve bu konuda kendini geliştirmesini sağlar. Pek çok bilgi eksiği, ders kitapları sayesinde tamamlanabilir.

Tarih, geçmişte yaşanmış olayları sebep sonuç ilişkisi kurarak açıklar. Geleceği yönlendirmek için geçmişe bakmak açısından tarih ders kitapları, ulusal bir kimlik inşası için oldukça önemlidir.

Milletler Cemiyeti I. Dünya Savaşı sonrasında, barışı sağlamak ve yeni bir savaşın çıkmasını önlemek amaçlı “Cooperation Intellectuelle” örgütünü kurmuştu. Dünyadaki “düşmanlıklar”ın doğuşunu engellemek adına kurulan bu örgüt, 1945 yılında görevini BM'ye bağlı olarak UNESCO'ya devretmiştir.⁴³ Buradaki temel amaç, “öteki” ülkelere yönelik kötü algılamaların engellenmesi olmuştur. Komisyon, gerekli önlemlerin alınması için şu noktalara dikkat çekmiştir:⁴⁴

1. Sadece gerçek olan olayların yazılması,
2. Herkes tarafından kabul edilen hukuk prensipleri dışında bir devletin suçluluğu ve suçsuzluğu hakkında kesin hüküm verilmemesi,
3. Yabancı bir devlete karşı kin ve intikam içeren sözler kullanmamak,
4. Savaşlar hakkında gerçekleri söylemek, savaşın zararlı niteliği, felaketli sonuçları hakkında açıklamalar yapmak,
5. Milletler arası problemleri barış yoluyla çözme amaçlı örgütlerden bahsedilmesi

⁴³ Çencen, a.g.m, 1328.

⁴⁴ A.g.e, 1328.

Ancak bu süreçten sonra, dünya üzerindeki ülkelerin tamamında bir uluslaşma meydana gelmiş ve bunun sonucu olarak da II. Dünya Savaşı ortaya çıkmıştır. Burada “öteki” kavramı çok önemli bir rol oynamıştır. Çünkü tarih ders kitaplarında “öteki” devletler hakkındaki olumsuz eleştiriler, milliyetçi ve ırkçı yazılar, toplumlar arasındaki düşmanlığı arttırmıştır.

Kosova’da Türkçe eğitimin başlangıç tarihi 1455 yılına dayanmaktadır. Ancak 1912 yılında, Osmanlı’nın Kosova bölgesinden çekilmesiyle birlikte Kosova’da Türkçe eğitime son verilmiştir. Belirli dönemlerde ana dilde eğitim sağlanamamış ve ağırlıklı olarak Türkler, Arnavutça ve Sırpça dilinde eğitim görmek zorunda kalmışlardır. 1951 yılına gelindiğinde, Türkler kendi dillerinde eğitim hakkına sahip olmuşlardır.⁴⁵ Bu dönemde ilk olarak, Makedonya’nın Üsküp şehrinde öğretmenler yetiştirilmiş, daha sonra da Kosova’ya geri dönmüşlerdir.

Osmanlı Döneminde Arnavutlar, Türkçe eğitim gördükleri için günümüzde bile sitem etmektedirler. Osmanlı Devleti’nin Balkanlar’dan çekilmesiyle birlikte Sırp Krallığı’nda yaşayan tüm halklar gibi Arnavutlar da soyadlarının değiştirilmesine ve Sırp dilinde eğitim görmeye mecbur kalmışlardır. Anadilde eğitimin öneminin vurgulanmasıyla “Ev Okulları” açılmış ve Müslüman olan herkes Arnavutça eğitimde yer almıştır. Yugoslavya döneminde, hakların geri verilmesiyle birlikte Türk kökenliler, Arnavutça eğitimden ayrılıp Türkçe eğitime devam etmişlerdir.⁴⁶ Arnavutça eğitimde kalanlar ise Arnavut milliyetçiliğinin etkisi altında kalarak ve soyadlarını Arnavutça yaparak asimile olmuşlardır.

1999 yılında NATO’nun Kosova’ya gerçekleştirdiği müdahale sonrasında Sırbistan Kosova’dan çekilmişti. Bu süreç içerisinde BM yönetimi altında olan Kosova’da eğitim sisteminde de bir takım değişiklikler yapılmış, 2002 yılında da Bolonya sürecine geçilmişti. Bu süreçten sonra yeni müfredat UNMIK tarafından oluşturulmuştu. Bu bağlamda, ilk ve ortaöğretim dokuz yıl, lise eğitim üç yıl olarak belirlenmiştir. Kosova, birden fazla toplumu içinde barındırdığı için, UNMIK

⁴⁵ Sibel Akgün, “Kosovalı Türklerin Tarihten Bugüne Kimlik Mücadelesi”, **Karadeniz Araştırmaları**, s. 34 (2012): 27.

⁴⁶ Elmas, **a.g.m.**, 137.

tarafından oluşturulan sistemde dört dilde eğitim öngörülmüştür (Arnavutça, Boşnakça, Sırpça ve Türkçe).⁴⁷

Priştine, Prizren ve Mamuşa, Türkçe eğitimin en yoğun olduğu bölgelerdir. Özellikle Prizren'de Türk nüfusunun ağırlıklı olması, Türkçe eğitimin yaşaması açısından oldukça büyük önem arz etmektedir.

Kosova Türkleri, tarihin hemen hemen her döneminde ders kitapları konusunda sorunlar yaşamışlardır. Bu sorun günümüzde de halen devam etmektedir. Bu sorunların başında ekonomik yetersizlikler gelmektedir. Türkiye tarafından Kosova'ya ders kitapları yardımı yapılmakta ancak bu kitapların çoğu Kosova müfredatına tam olarak uymamaktadır.

Ulusal Hakların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi, Kosova'daki eğitimin, bölgede yaşayan toplulukların birbirlerine karşı saygı ve hoşgörü çerçevesine uygun olarak yapılmasını öngörmektedir.⁴⁸

2.2. Tarih Ders Kitapları'nın İncelenmesi

Kosova'da tarih ders kitaplarının hazırlanışı ve içeriği, oldukça tartışmalı bir konudur. Bunun değerlendirilmesi yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Tarih ders kitapları, Arnavutluk'taki tarihçiler tarafından hazırlanmaktadır. Tarih yazımı sırasında, milliyetçiliğin ön planda tutularak yazılması, Türk imajının yanlış bir biçimde yansıtılmasına neden olmaktadır.

Kosova'da tarih ders kitapları, Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'nın kontrolünde hazırlanarak yayınevine gönderilmektedir.⁴⁹ Azınlık statüsünde bulunan kesim için de Türkçe, Sırpça ve Boşnakça diline çevrilmektedir. Sırbistan'da ise, Kosova'yı halen tanımadıkları için kendi ülkelerine ait müfredata göre eğitim sağlanmaktadır. Tarih

⁴⁷ Berna Babayonuz, "Kosova'da Türkçe Eğitim Kapsamında Verilen Tarih Eğitiminin Program ve Ders Kitapları Yönünden İncelenmesi" (Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012), 10.

⁴⁸ AGİT Kosova Misyonu, "İlkokul ve Ortaokul Eğitim Sistemleri İçinde Kosova'da Çoğunluk Toplumuna Ait Olmayan Toplulukların Konumu" (İnsan Hakları ve Topluluklar Departmanı, 2009), 21.

⁴⁹ Tuncer, a.g.e, 16.

ders kitapları ağırlıklı olarak Priştine’de, “Shtëpia Botuese Libri Shkollor” ve “Shtëpia Botuese Dukagjini” basım evleri tarafından basılmaktadır. Tarih dersi, müfredata göre ilkokul 5. sınıftan itibaren başlamaktadır.⁵⁰ Tarih eğitimi, öğrencilerin geçmişe yönelik bilgi sahibi olmaları açısından oldukça büyük bir önem arz etmektedir. Özellikle öğrencinin kendi toplumu hakkında doğru bilgiye sahip olması bu noktada çok önemlidir.

Kosova’da tarih ders kitaplarında Türklerin imajı, “işgalci” olarak yansıtılmaktadır. Durumun böyle olmasına karşılık, Kosova’da yaşayan Türk topluluğu, bu konu hakkındaki şikayetlerini pek çok kez dile getirmiştir. 2007 yılında, dile getirilen bu şikayetler üzerine Eğitim Bakanlığı tarafından bu konu hakkında gerekli düzenlemelerin yapılmasına ilişkin konular görüşülmüştür.⁵¹ Türk kimliğinin olumsuz bir şekilde yansıtılması, Türkler ve Arnavutlar arasındaki ilişkileri de zedelemektedir.

2011 yılında, Türkiye Cumhuriyeti Eski Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer gerçekleştirdiği Kosova ziyareti sırasında, tarih ders kitaplarında Osmanlı’ya yönelik yazılan ve kötü bir şekilde yansıtılan bölümlerin çıkartılması konusunda bir talepte bulunmuştur. Bu konu hakkında öncelikle Kosova Eğitim Bakanı Ramë Buja (Ram Buya) ile yapılan görüşmelerde ilgili bakanlıklar arasında ikili bir komisyon kurulmuş ve söz konusu düzenlemelerin yapılması için çalışmalar başlatılmıştır. Ancak daha sonra Buja, Kosova’da “Bota Sot” gazetesine verdiği röportajda, kitaplardan bu kısımların çıkartılması ile tarihin değiştirilemeyeceğini fakat aşağılayıcı olan ifadelerin çıkartılacağını dile getirmiştir.⁵² Bu durum da, tarihçiler ve milliyetçiler arasında tartışmalara yol açmıştır. Kosova’da tarih ders kitaplarının yazarlarından biri olan Fehmi Rexhepi (Fehmi Recepti), kitaplarda Türk imajını zedeleyecek herhangi bir ifadenin bulunmadığını ve Ömer Dinçer’in bu konudaki rahatsızlığının gereksiz olduğunu belirtmiştir.⁵³

⁵⁰ Kosova Cumhuriyeti – Hükümet, “Kosova Cumhuriyeti Üniversite Öncesi Eğitim Müfredat Çerçevesi” (Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı, 2011), 37.

⁵¹ AGİT Kosova Misyonu, **a.g.e.**, 25.

⁵² “Osmanlı İşgalci Değildi”, <http://www.gazetevatan.com/osmanli-ısgalci-degldi-515322-gundem/> [17.02.2013].

⁵³ Tuncer, **a.g.e.**, 18.

Bir sonraki alt başlıklarda, Kosova'daki tarih ders kitaplarında ağırlıklı olarak Osmanlı'nın ele alındığı konu başlıkları incelenecektir.

2.2.1. 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı İncelemesi

5. sınıf tarih ders kitabında ilk olarak Kosova Savaşı anlatılmaktadır.⁵⁴ Kitabın ilk bölümünde Osmanlıların kim olduğu ve Balkanlar'da Osmanlı'ya karşı sürdürülen savaş ele alınmıştır. Kitabın büyük bir bölümünde, Arnavutların lideri olarak adlandırılan İskender Bey dönemine yer verilmiştir. İskender Bey döneminden bahsederken özellikle hayatına, ailesine ve vatan sevgisine vurgu yapılmıştır.⁵⁵ Kitabın ikinci bölümünde ise, Sırp milliyetçiliği ve Sırp kimliğine yer verilmiştir. Üçüncü ve dördüncü bölüm ise Osmanlı'nın en çok yer aldığı bölümlerdir.

Kitabın 20. ana başlığında, İskender Bey'in Osmanlı'ya karşı verdiği mücadele ve kazandığı zaferler, ayrıca Avrupa'nın Osmanlılara karşı korunması dile getirilmiştir.⁵⁶

Kitabın 22. ana başlığında, İskender Bey'den sonra onun yerine Lekë Dukagjini'nin (Lek Dukacini) gelişi yer almaktadır. 15. yüzyıl dönemini ele alan bu dönemde, Lekë Dukagjini'nin Osmanlı'ya karşı verdiği mücadele dile getirilmiştir.⁵⁷ Ancak bu mücadele karşısında Dukagjini, Osmanlı'ya karşı başarı elde edememiştir.⁵⁸

Kitabın 23. ana başlığında, İskender Bey'in kişiliği, kahramanlıkları, verdiği mücadeleler ile elde ettiği başarılar ve anıtları yer almaktadır.⁵⁹

Kitabın 24. ana başlığında, İskender Bey'in ölümünden sonra Arnavutların prestij kaybetmeye başladıkları dile getirilmiştir. Ayrıca burada Osmanlı'nın İskender Bey'in ölümünü istifade ettiği, pek çok Arnavut vatandaşını öldürdüğü ve Osmanlı'nın

⁵⁴ Fehmi Rexhepi, Frashër Demaj, **Historia 5**, Botimi i Tretë (Prishtine: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009), 33.

⁵⁵ Tuncer, **a.g.e.**, 20.

⁵⁶ Rexhepi, Demaj, **a.g.e.**, 42.

⁵⁷ **A.g.e.**, 45.

⁵⁸ Tuncer, **a.g.e.**, 22.

⁵⁹ Rexhepi, Demaj, **a.g.e.**, 47.

baskılarına karşı Arnavutların ülkelerini terk ettikleri ve İtalya gibi bölgelere göç etmek zorunda kaldıkları vurgulanmaktadır.⁶⁰

Kitabın 25. ve 26. ana başlıklarında, eğitim ve sanata ve Arnavut Paşalıklarına yer verilmiştir.⁶¹

Kitabın dördüncü bölümünde, Arnavut Ulusunun ve Arnavut Milliyetçiliğinin yeniden doğuşu ve bu oluşumda yer alan bir takım önemli kişiler yer almaktadır. Arnavut Milliyetçiliğinin oluşumundaki en önemli birliklerden biri “Prizren Birliği”dir. Bu bölümde Prizren Birliği’nin kuruluş nedenleri, ardından İpek Ligi’nin kuruluşu ve faaliyetlerine yer verilmiştir. İpek Ligi 23 Ocak 1899 yılında Haxhi Zeka liderliğinde toplanmış ve bu Lig’de 500 Arnavut temsilcisi yer almıştır.⁶² İpek Ligi toplandığında, Osmanlı’nın, komşuları tarafından parçalanmakta olan Arnavutlar için vilayetler konusunda bir çözüm arayışına gitmesi gerektiği vurgulanmış ve yine Osmanlı’ya yönelik negatif söylemler dile getirilmiştir.⁶³

2.2.2. 6. Sınıf Tarih Ders Kitabı İncelemesi

6. Sınıf tarih ders kitaplarında⁶⁴ ağırlıklı olarak “Tarih Alanına Giriş, Tarih Öncesi Dönem Antik Dönemin Doğuşu, Eski Balkan Halkları, Antik Yunanistan, Eski Makedonya, Eski Roma İliyya, Erken Orta Çağ, Güney Slavlar ve Arbërlar”⁶⁵ ele alınmış ve Osmanlı ve Türkler dile getirilmemiştir. Özellikle İilirler’in nereden geldikleri, inanışları, bu dönemdeki bir takım ayaklanmaların geniş bir biçimde vurgulandığı ve Arnavut Tarihini daha kapsamlı bir biçimde anlatıldığı bu kitapta daha çok Arnavutların oluşum süreci, kültürel ve ekonomik ilişkilerine yer verilmiştir.⁶⁶ Kitapta aynı zamanda Bizans ve Araplar konusu da detaylı bir biçimde ele alınmıştır.

⁶⁰ A.g.e, 49.

⁶¹ A.g.e, 50.

⁶² A.g.e, 51.

⁶³ Tuncer, a.g.e, 24.

⁶⁴ Fehmi Rexhepi, Frashër Demaj, **Historia 6**, Botimi i Pestë (Prishtine: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009).

⁶⁵ Tuncer, a.g.e, 26.

⁶⁶ Babayonuz, a.g.e, 90.

2.2.3. 7. Sınıf Tarih Ders Kitabı İncelemesi

7. Sınıf tarih ders kitabında Osmanlı'ya diğer kitaplara nazaran daha fazla yer verilmiştir. Genellikle Osmanlı - Arnavut ilişkilerinden bahsedilmiş ve Osmanlı'nın İskender Bey dönemindeki rolü ele alınmıştır. Burada dikkat çeken husus, 3. bölümden itibaren ele alınan Osmanlı'nın Balkan topraklarına gelişi ve Balkan topraklarını “silah zoruyla ele geçirmeye çalışması”dır.⁶⁷ Osmanlı'ya burada yine olumsuz bir imaj çizilmektedir.

Kitabın 19. konu başlığında, Sultan I. Murat'ın öldürülmesi anlatılmakta ve görsel olarak gösterilmektedir.⁶⁸

Kitabın 20. konu başlığında “Osmanlı Ordusu tarafından Arnavut çocukların rehlin alınması” ve görsel olarak Sultan Sarayı Manzarası yer almaktadır.⁶⁹

Kitapta vurgulanan temel noktalardan biri de, Kosova Savaşı sırasında yalnızca Arnavutların değil, Balkan Yarımadası'nda yaşayan bütün toplulukların bir olup Osmanlı'ya karşı mücadele vermiş olmalarıdır. Ayrıca bu savaşın kazananı Osmanlı olsa bile, pek çok Arnavut Prensi'nin de savaşta öldüğüne dair cümleler yer almaktadır.

İskender Bey, Arnavutların en önemli liderleri ve kahramanları olarak sayıldığından ötürü bütün tarih kitaplarında ona yer verilmektedir. Günümüzde gerek Kosova, gerekse Arnavutluk'taki şehir meydanlarında anıtı bulunmakta ve bu ülkelerin sınırları içerisindeki okullarda fotoğrafları yer almaktadır. Bu yüzden tarih kitaplarının hemen hemen her bölümünde, özellikle Osmanlı'nın Balkanlar'da bulunduğu dönemin de ele alındığı 7. Sınıf ders kitabında İskender Bey'den büyük ölçüde bahsedilmektedir. Kitapta ayrıca Osmanlı Sarayı içerisindeki devşirme sistemi anlatılırken İskender Bey'in de devşirme olarak burada bulunduğu anlatılmaktadır. Osmanlı Balkan topraklarını himayesi altına alana kadar Arnavutlar Hristiyan dinine mensuplardı.

⁶⁷ İsa Bicaj, Arber Salihu, **Historia 7**, Botimi i Pestë, (Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009), 32.

⁶⁸ A.g.e, 56.

⁶⁹ A.g.e, 58.

Ancak Osmanlı geldikten sonra Arnavutlarda İslâm dininin yayılmaya başlaması söz konusu olmuştur. Kitapta ayrıca İskender Bey'in, Osmanlı'nın Balkan topraklarını işgal etmesine rağmen kaçmak yerine onlara karşı savaştığı dile getirilmiştir. Burada dikkat çeken bir diğer nokta daha vardır. İskender Bey'i kahraman kılan şey yalnız Arnavutlar için savaşmış olması değil, aynı zamanda Batı toplumu için de savaşmış olmasıdır. Hem Batı toplumu hem de Balkan topraklarının İskender Bey tarafından Osmanlı'ya karşı korunmaya çalışılması, yine Osmanlı'ya karşı "işgalci" bir imaj çizmektedir. Kitapta aynı zamanda Osmanlı'nın, Arnavutların kültür ve eğitim alanında kendilerini geliştirmelerine sürekli engel olduğu ancak buna rağmen bazı rahiplerin edebiyat alanında ilerleme sarf ettikleri yer almaktadır.

2.2.4. 8. Sınıf Tarih Ders Kitabı İncelemesi

8. sınıf tarih ders kitapları ilk olarak 19. Yüzyıl tarihi ile başlamakta ve Arnavut ayaklanmaları ile Arnavutların toprak konusunda bir takım mücadelelerini ele almaktadır.⁷⁰ Osmanlılar kitabın 5. bölümünden itibaren ele alınmaya başlanmış ve burada Tanzimat Dönemi'ne değinilmiştir.⁷¹ Arnavutluk Bağımsızlığı ve milliyetçiliğin doğuşu bu kitapta detaylı bir biçimde dile getirilmiştir.

Kitabın 6. bölümünde, 1839 yılında Sultan Abdülmecid'in yeni reformlar için bir kararname hazırladığı vurgulanmaktadır. Söz konusu Tanzimat Reformu'nun burada, Arnavutlar için olumsuz bir etki yarattığından bahsedilmektedir.

Kitabın 36. konu başlığı "Osmanlı Yönetimine Karşı Arnavut Ayaklanmaları" şeklindedir. Ayrıca 23 Temmuz 1908 yılında Sultan II. Abdülhamit'in anayasa ilanı ve başarı elde etmesi yer almaktadır.⁷²

Kitapta Osmanlı'nın gelişiyle birlikte Arnavutların üzerindeki baskı ve memnuniyetsizliğin artışından da söz edilmektedir. Ayrıca vurgulandığı şekile bakılacak olursa, reformlar ile birlikte Osmanlı güçlenecek, Arnavutlar zayıflayacaktı. Prizren Birliği de burada, Osmanlı - Arnavut ilişkilerini anlamak açısından önem arz etmektedir. 1878 Osmanlı - Rus Savaşı sırasında, Arnavutların bu savaşta tarafsız

⁷⁰ Fehmi Rexhepi, Frashër Demaj, **Historia 8**, Shkolla e Mesme e Ulët (Prishtine: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009).

⁷¹ Tuncer, **a.g.e.**, 29.

⁷² Rexhepi, Demaj, **a.g.e.**, 104.

kalmayı tercih ettikleri çünkü savaşa katılmaları durumunda her türlü olumsuz bir sonuçla karşılaşacakları vurgulanmaktadır. Osmanlı'ya karşı çizilen kötü imajın aksine, kitabın bir bölümünde Mimar Sinan'dan oldukça olumlu bir biçimde bahsedilmektedir. Burada Mimar Sinan'dan "Eşi benzeri olmayan, dünya üzerindeki en iyi mimar" olarak söz edilmektedir.⁷³

2.2.5. 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı İncelemesi

9. Sınıf tarih ders kitabında⁷⁴, 1919 yılından başlayarak 1999 yılına kadar geçen süreç ele alınmaktadır. Diğer ders kitaplarına nazaran Osmanlı'nın genel olarak çok fazla dile getirilmediği kitapta, 10. konu başlığında Atatürk'e de yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde "Türkiye ve Yunanistan İki Dünya Savaşı Arası" izlenen politikalar ele alınmıştır.⁷⁵ Atatürk bu kitapta, kötü yorumların aksine oldukça iyi bir şekilde dile getirilmiş ve vatansever biri olarak belirtilmiştir. Atatürk burada, ülkesinin bağımsızlığı için elinden gelen her şeyi yapan bir lider olarak anlatılmaktadır. Atatürk'ün iktidarda olduğu dönemde, gerek ekonomik, gerek kültürel, gerekse siyasi anlamda Türkiye'nin her yönden geliştiği ve bu gelişmenin Atatürk sayesinde olduğu vurgulanmıştır.⁷⁶ Atatürk hakkında bu şekilde olumlu cümlelere yer verilmesi, Türk imajının az da olsa pozitif yansıtılmasını sağlamıştır.

2.2.6. 10. Sınıf Tarih Ders Kitabı İncelemesi

10. Sınıf tarih ders kitabında⁷⁷, I. Dünya Savaşı, I. Dünya Savaşı'nda Arnavutların izlemiş olduğu politikalar ve devamında II. Dünya Savaşı ile II. Dünya Savaşı'nda Arnavutların izlemiş olduğu politikalar incelenmiştir. Balkan Savaşları'nın başlaması ile birlikte, Osmanlı'dan bu dönem içerisinde bahsedilmiş ve kitabın 4., 5. ve 6. bölümünde yer verilmiştir. Ayrıca bu tarih ders kitabında, Tanzimat Dönemi'ne tekrar vurgu yapılmış ve Osmanlı yönetiminden söz edilmiştir.

⁷³ A.g.e, 128.

⁷⁴ Fehmi Rexhepi, **Historia 9**, Botimi i Katërt, (Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009).

⁷⁵ A.g.e, 36.

⁷⁶ Rexhepi, a.g.e, 36.

⁷⁷ İsa Bicaj, İsuif Ahmeti, **Historia 10**, Botimi i Dytë, (Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2006).

Kitabın 22. konu başlığının içeriğinde, bağımsızlığın ilanının Arnavutlar açısından Osmanlı'lara karşı çok büyük bir zafer olduğu belirtilmektedir. Bağımsızlığın ilanı ile birlikte yıllardır hayal ettikleri özgürlüklerine kavuşmaları dile getirilmiştir.

2.2.7. 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı İncelemesi

11. Sınıf tarih ders kitabında⁷⁸ 16. Yüzyıldan başlayarak, 18. Yüzyıla kadar geçen süreç incelenmiş ve bu süreç içerisinde bir takım din reformlarına, bilim ve kültüre, Avrupa'ya, Osmanlı İmparatorluğu'na ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşuna değinilmiştir.

Kitabın 5. konu başlığı "16. ve 17. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu ve Balkanlar" şeklindedir.

İskender Bey'in ölümünden sonraki dönemin geniş bir biçimde ele alındığı kitapta, diğer kitaplarda da olduğu gibi yine Osmanlı'nın Balkanlar'ı işgali ve bunun sonucunda Arnavut halkının bu işgale direnişi yer almaktadır. İskender Bey'in ölümünden sonra Arnavut halkının dini yapısındaki değişikliklerden söz edilmiş; İslâm dinin yayılması ve bunun en büyük sorumlusu olarak da Osmanlı gösterilmiştir.

18. Yüzyıla gelindiğinde, ortaya çıkmaya başlayan Arnavut Paşalıkları (Yanya, İşkodra) ve bu Paşalıkların Avrupa devletleriyle ilişkilerinden de bahsedilmiştir.⁷⁹

2.2.8. 12. Sınıf Tarih Ders Kitabı İncelemesi

12. Sınıf tarih ders kitabında⁸⁰, genellikle iki dünya savaşı arası dönem ele alınmakta ve bu süreç içerisinde Balkanların izlemiş olduğu politikalardan bahsedilmektedir.

Kitabın 19. konu başlığında, "İki Dünya Savaşı Arası Türkiye" başlığı bulunmakta ve burada Atatürk'ün bu dönemde yapmış olduğu bir takım reformlar ve siyasi, kültürel ve ekonomik gelişmeler ele alınmaktadır.⁸¹

⁷⁸ Jusuf Bajraktari, İsa Bicaj, **Historia 11**, Botimi i Dytë, (Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2006).

⁷⁹ Tuncer, **a.g.e**, 33.

⁸⁰ İsa Bicaj, İsuif Ahmeti, **Historia 12**, Botimi i Dytë, (Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2006).

⁸¹ **A.g.e**, 27.

Kitabın 8. bölümünde ise, “II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye ve Yunanistan” başlığı yer almaktadır.

Diğer kitapların aksine, Osmanlı'nın çok fazla yer almadığı bu kitapta, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye'ye yer verilmiş ve genel olarak pozitif bir imaj çizilmiştir.

2.2.9. 13. Sınıf Tarih Ders Kitabı İncelemesi

13. Sınıf tarih ders kitabında⁸², Balkan ve Arnavut topluluğu yanı sıra, iki dünya savaşı sırasında tüm dünyaya genel bir bakış açısı ele alınmıştır. Bu ders kitabında, daha güncel konuların da ele alınmış ve özellikle 1999 Kosova Savaşı'na vurgu yapılmıştır.

12. Sınıf tarih ders kitabıyla hemen hemen aynı içeriklere yer verilmiş ve burada da Türkiye ile Yunanistan'dan bahsedilmiştir. I. Dünya Savaşı sonrası Türkiye'den bahsedilirken bu dönem, Atatürk'ün resmi ile görsel olarak belirtilmiştir.⁸³

3. Bulgular, Görseller ve Tartışmalar

Çalışmanın bu bölümünde, kitaplardan elde edilen bilgiler ışığında Türk imajının ne şekilde yansıtıldığı tartışılacaktır.

Kosova'da tarih eğitiminin, gerçek olay örgüsünden ziyade öğrencilere farklı bir biçimde yansıtılması, Arnavutların Türklere karşı olan tavrını olumsuz bir biçimde etkilemiş ve etkilemeye de devam etmektedir. Kitaplardaki en temel ve sürekli vurgulanan olaylardan biri, Osmanlı'nın “işgalci” ve “baskın” bir toplum olduğudur. Kosova Savaşı ilk olarak 5. Sınıf tarih ders kitabında anlatılmakta ve daha sonra 7. Sınıf ders kitabında tekrarlanmaktadır. Buradaki temel başlıklardan birisi de “Kosova Savaşı: Osmanlı'ya Karşı Balkan Halklarının Savaşı” şeklindedir.⁸⁴ Başlığın özellikle bu şekilde yazılmış olması, Osmanlı'nın bu bölgede sürekli “işgalci” tavır sergilediğini yansıtmaktadır. Burada Balkan bölgesinde yaşayan kesimin, Osmanlı'ya karşı sürekli

⁸² İsa Bicaj, Frashër Demaj, **Historia 13**, Botimi i Dytë, (Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2006).

⁸³ A.g.e, 40.

⁸⁴ Tuncer, a.g.e, 37.

bir direniş gösterdiği ve Osmanlı toplumunu istemediği vurgulanmaktadır. Kitabın devamında ise şu şekilde ifadeler yer verilmiştir:

“Kosova Savaşı’nın yapıldığı dönemde, 1371 yılındaki Meriç Savaşı ile Osmanlıların Balkanlar’a giriş kapıları açılmıştı. Kısa zamanda onlar Sofia ve Niş’i işgal etti. Amaçları ise Arberiya, Sırbistan, Bosna ve diğer Balkan topraklarına girmektir. Balkanlar’a sızma girişimlerinde diğer Hristiyan olan yöneticilerle işbirliği yapıyorlardı. Fakat, Osmanlı’nın sızmaları artınca Balkandakiler, karşılardakilerin tehlike olduğunu anladılar. Bu da onların kendi aralarındaki kavgaları bir yana bırakarak, görünürdeki ortak düşmana karşı birlik olmasını sağladı. Böylece Sırp, Arnavutlar, Bosnalılar, Bulgarlar ve Macarlar, Osmanlı’ya karşı bir koalisyon kurdular. Bu koalisyonda Gjergji II. Basha, Theodor II Muaska ve Gjon Kastrioti gibi Arnavutlar da yer aldılar. Genel Komutan ise Sırp Prensi Lazar Hrebelyanoviç idi.

Sultan I. Murat kendi ordusunu topladıktan sonra 1389’da Kosova’ya ulaştı. Karşılıklı olarak savaş 1389’da Priştine yakınlarında başladı. Yine de yeri tam olarak bilinmemektedir. Savaş çok sert geçti ve savaşın devamı çok dramatikti. Her iki taraftan da kayıp büyüktü. Savaşta Sultan I. Murat da Lazar da öldü. Söylenenlere göre Sultan I. Murat, Milosh Kopiliq tarafından öldürüldü. Fakat tarihi kaynaklarda bu konu hakkında ve Milosh Kopiliq’in etnik kökeni hakkında net bilgi bulunmamaktadır. Savaş meydanında Arber Prensi Theodor II. Muzaka da öldü. Ancak bu savaş hakkında bilinen tek gerçek Osmanlılar’ın kazanmasıdır.”⁸⁵

Bu alıntıdan yola çıkarak elde edilen sonuçlarda biri de şüphesiz ki Arnavut Prensleri’nin Osmanlı’ya karşı mücadele ettikleridir. Vurgulanan temel noktalardan biri budur ve Arnavutların, Osmanlı’ya karşı sürekli bir direniş gösterdikleri dile getirilmektedir. Ayrıca burada sadece Arnavutlar değil, diğer Balkan halklarının da Osmanlı’ya karşı ortak bir şekilde mücadele ettikleri vurgulanmaktadır. Yani Osmanlı, Balkan topraklarında “tehlike” arz etmektedir.

Arnavutlar bu tarih kitabında, sürekli zor durumda gösterilmiş ve Osmanlı’dan kurtulmak için savaşmıştır. Ayrıca kitapta ağırlıklı olarak Arnavutların Osmanlı’dan ayrılması ve Arnavutluk’un bağımsızlığının ilanına yer verilmiştir.⁸⁶ Bağımsızlığın en önemli nedenlerinden biri de “Osmanlı işgalinden kurtulma” olarak gösterilmiştir.

3.1. İskender Bey

Genellikle bütün tarih ders kitaplarında adı geçen İskender Bey, Arnavutların kahramanı olarak tanınmaktadır. Özellikle 5. Sınıf tarih ders kitabında İskender Bey’in Osmanlı’ya karşı korkmadan savaşması ve kahramanlığı vurgulanmaktadır. İskender Bey’e duyulan hayranlık nedeniyle, özellikle Arnavutluk ve Kosova bölgelerinde pek çok heykeli bulunmaktadır. Ayrıca kitaplarda İskender Bey’in vatansever oluşu ve aile

⁸⁵ İsa Bicaj, Arber Salihu, **Historia 7**, Botimi i Pestë, (Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009), 55-56’den aktaran Tuncer, **a.g.e.**, 38.

⁸⁶ Rexhepi, Demaj, **a.g.e.**, 70.

sevgisi de dile getirilmiştir. İskender Bey'i Arnavutlar için "kahraman" kılan temel sebeplerden biri Osmanlı'ya karşı mücadele etmiş olmasıdır.

1421 yılında, İskender Bey'in babası GjonKastrioti (ConKastrioti) Sultan II. Murat'a yenildikten sonra Osmanlı, egemenliği ele geçirmişti. Bu süre zarfında, İskender Bey'in Osmanlı Sarayı'nda 3 yıl boyunca rehine olarak tutulduğu bilinmektedir. 7. Sınıf tarih ders kitabında, bu konu aşağıdaki gibi vurgulanmaktadır:

"Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri karakteri, orduya büyük önem verilmesinden geliyordu. Osmanlı ordusunun en önemli kademelerinde seçilmiş olan askerler (yeniçeriler) bulunuyordu. Bu elit bölükler, Sultan ile yakın ilişki içerisinde idi. Onlar yaya asker idiler. Başka bir isimle de iç oğlan idiler. Bu çocuklar en iyi olanlardı. Pencik ve Devşirme sistemine göre seçilmişlerdi. Pencik bazında rehin alınan her 5. Genç bu yapıya alınıyordu. Bu sistem Sultan I. Murat zamanında başlamıştı. Daha sonra rehinlerin sayısı azalınca devşirme sistemi daha fazla etkin oldu. Bu yöntem Sultan II. Murat (1438) zamanında etkinleştirildi. Bu barbarca alım sistemi Avrupa'nın Hristiyan çocuklarını kapsıyordu. Bunun adı kan haracı idi. Diğer vergiler de düşünülürse bu en zor olan vergi idi. Bu çocuklar ve gençler Sultan'ın sarayına gönderiliyorlardı. Orada eğitim görüyor ve sonra da devletin en yüksek mertebesine yükselebiliyorlardı. Bu çocukların ve gençlerin dini değiştiriliyordu. Müslüman oluyorlar ve isimleri değiştiriliyordu. Etnik kimliklerini ve milli bilincini kaybeden bu gençler Sultan'ın en güvendiği kişiler oldular. Bu sistem tüm işgal edilen toprakları kapsıyordu. Bundan en çok etkilenen ise yine Arberiya olmuştur."⁸⁷

İskender Bey, babasının ölümünden sonra Osmanlı tarafından idareye getirilmemişti. Bunun üzerine, Kruja'ya (Kruya'ya) gitmiş ve orayı işgal ederek kendi beyliğini kurmuştu. Osmanlı idaresinde Müslüman olan İskender Bey, Hristyanlığa geri dönerek Osmanlı'ya karşı bir intikam çerçevesinde hareket etme kararı almıştı. İskender Bey'in kökenini unutmayıp, kendi halkı ve kendi vatanı için "düşman"a karşı savaşması, onu bu denli kahraman kılmak için yeterli sebeplerden biri olmuştur. Dolayısıyla "kahraman" olan İskender Bey, "düşman" olan Osmanlı'ya karşı savaşmaktan korkmamıştır.

Bu süreç içerisinde, Osmanlı'nın Arberiya'lara nasıl saldırı gerçekleştirdiği kitapta şu şekilde ifade edilmektedir:

"Osmanlı Devleti tüm bu gelişmeleri dikkatle takip etti. Arberiya'ya saldırmak için uygun zamanı bekledi. 1444 yılının Haziran ayında, Osmanlı Arberiya'ya saldırma kararı aldı. 25.000 kişiden oluşan Osmanlı ordusu, Dibra ilindeki Kara Drin vadisinden geçmişti. İskender Bey, bir strateji uzmanı olarak Osmanlı'yı ikna etmeyi başarmıştı. Torvioll'un

⁸⁷ İsa Bicaj, Arber Salihu, **Historia 7**, Botimi i Pestë, (Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009), 58-59'dan aktaran Tuncer, **a.g.e.**, 41.

dar bölgesine girmelerine izin vermiş ve orada verilen mücadele sonucu Osmanlı yenilgiye uğramıştı.”⁸⁸

Osmanlı’ya burada çizilen saldırgan imajı ve İskender Bey’in verdiği mücadele, Osmanlı’ya karşı bir “ötekileştirme” durumunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca İskender Bey’in “strateji uzmanı” olarak nitelendirilmesi, kahramanlıkları yanında ona artı bir değer kazandırmaktadır. İskender Bey’in Osmanlı’dan ziyade Avrupa ile ilişkileri iyi bir durumdaydı. Kitapta ifade edildiği üzere, Osmanlı’ya karşı kendi halkını koruyan İskender Bey aynı zamanda Batı ülkelerine karşı da aynı duyarlılığı göstermekteydi.

“Arberlerin, İskender Bey önderliğindeki güçlü direnişi Batı Avrupa için güçlü bir duvardı. 25 yıl boyunca Osmanlı orduları daha ileriye gitmeyi başaramadılar. Arberlerin öneminin ve rolünün bazı Avrupa ülkeleri bilincinde idi. İskender Bey ile kurdukları ilişki de açıkça bunu göstermektedir. Birkaç Avrupa ülkesi ile İskender Bey’in ilişkileri oldukça iyi idi. Bunların içinde en önemlileri: Papa’nın ülkesi Vatikan, Napoli Krallığı, Venedik Cumhuriyeti, Dubrovnik vs.”⁸⁹

İskender Bey, Osmanlı’ya karşı yaklaşık olarak 25 savaş gerçekleştirmiş ve bunların neredeyse tamamından galip çıkmıştır. 1468 yılında gelindiğinde, İskender Bey’in rahatsızlanması üzerine vefatı, Arnavut halkını derinden etkilemiştir. Bu dönemden sonra Arnavut halkı, uğradıkları saldırılar sonucu çok büyük kayıplar vermiş ve dahası, İskender Bey’in beyliğini kurmuş olduğu Kruja bölgesi de fethedilmiştir.

Günümüzde hâlen İskender Bey hakkında bu denli hayranlıkla bahsedilmesi, şüphesiz ki kahramanlıklarından ziyade onun ders kitaplarında her zaman “vatansever” ve “sevgi dolu” biri olarak yansıtılmasından kaynaklanmaktadır.

3.2. Arnavutluk’un Bağımsızlığı ve Milliyetçilik

Arnavutlar, uzun yıllar boyunca “Osmanlı’dan kurtulmak için” savaşmış ve Osmanlı’nın, Arnavut topraklarından gitmesi için mücadele vermişlerdir. Osmanlı egemenliği altındaki bölgelerin Müslümanlaştırılmış olması, zamanla Arnavutların birbirleri arasındaki siyasi ve kültürel birliğin kopmasına neden olmuştu.⁹⁰ Bu sorunların yanı sıra, bir takım ayaklanmaların da ortaya çıkması, Arnavutlar için kaçışı mümkün olmayan zorlukları beraberinde getirmiş ve bazı Arnavut aydınlarının

⁸⁸ Bicaaj, Salihu, a.g.e, 63.

⁸⁹ İsa Bicaaj, Arber Salihu, *Historia* 7, Botimi i Pestë, (Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009), 67’den aktaran Tuncer, a.g.e, 44.

⁹⁰ Fahri Maden, “Arnavutluk’un Bağımsızlık Süreci (1877-1913)”, *Avrasya Etütleri*, c. 38, s. 1, (2011): 157.

harekete geçmesine sebep olmuştu. Arnavutluk topraklarının bölünmesi söz konusu olduğunda da milliyetçiliğin ortaya çıkışı kaçınılmaz olacaktı.⁹¹ Milliyetçiliğin etkisi ve bu ekseninde izlenen politikalar da Balkan yarımadasındaki sorunlara kapı aralayan temel nedenlerden biri olmuştur.⁹²

Bilindiği üzere Prizren ve İpek Birliği, Arnavutluk'un bağımsızlık sürecinde oldukça önemli rol oynamışlardır. Dolayısıyla tarih ders kitaplarında bu iki birlik detaylı bir biçimde ele alınmıştır. 8. Sınıf tarih ders kitabının altıncı ünitesinde, "Reform Uygulamalarının Başlangıcı" başlığı altında Tanzimat Reformları dile getirilmiş ve şu ifadeler yer almıştır:

"Osmanlı İmparatorluğu'nun devam eden zayıflaması, 19. Yüzyılın ilk yarısında itibaren Osmanlı valilerinin daha fazla çaba sarf etmelerine zorladı. Sultan II. Mahmut, devlet yönetimini merkezileştirmek ve orduyu Avrupa ordularının modeline göre örgütlemek için bazı reformlar yaptı. 1832 yılında uzun süredir zayıflamış olan tımar sistemini resmi olarak çıkardı."⁹³

Tanzimat Reformlarından memnun olmayan Arnavutların, buna karşılık ayaklanmaları söz konusu olmuştur.

"Yeni reformların uygulanması, Osmanlı İmparatorluğunu güçlendirme girişimiydi. Fakat Arnavut halkı için Osmanlı seçiminin ağırlaştırılması, ekonomik durumun bozulmasına neden oluyordu. Sonuç olarak, Arnavutların memnuniyetsizliği, popüler Osmanlı karşıtı isyan dalgasının büyümesine neden oldu."⁹⁴

Arnavutların Osmanlı'yı istemedikleri açıktır; zira burada vurgulanan memnuniyetsizlik de bu sonucun ortaya çıktığını göstermektedir. Kitapta Arnavutların bu reformlara karşı çıkmalarının nedeni, Arnavutların bu reformlar çerçevesinde bir millet olarak tanınmamaları ve dolayısıyla kendi dillerinde eğitim hakkına sahip olamayacakları şeklinde ifade edilmektedir. Tanzimat reformlarının uygulanması ile, Arnavut aydınları tarafından kültürel hareket olarak nitelendirilebilecek Arnavut ulusal hareketinin doğuşu gerçekleşmişti. Bu hareketler yanı sıra, ortaya çıkan isyanlar da Arnavutların sınır komşularına karşı savunmasız kalmalarına neden oluyordu.

⁹¹ A.g.m, 158.

⁹² Selçuk Ural, "Balkanlarda Aşırı Milliyetçiliğin Gölgesinde Kosova ve Bağımsızlık", **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, c. 5, s. 1, 149.

⁹³ Rexhepi, Demaj, a.g.e, 67.

⁹⁴ A.g.e, 68.

Dolayısıyla Tanzimat Reformları 8. Sınıf tarih ders kitabında, Arnavutlar için bir nevi “haklarının elinden alınması” şeklinde değerlendiriliyor ve reformların uygulanışının onların zararına olacağı şeklinde nitelendiriliyordu.

8. Sınıf tarih ders kitabında Prizren Ligi'nin oluşum sürecine baktığımızda, burada Arnavutların 1878 yılı Osmanlı – Rus Savaşı'na karşı tarafsız kaldıklarının ifade edildiğini görebiliriz.⁹⁵ Arnavut ulusçuluğunun temsil edildiği bu birliğe karşı Osmanlı'nın sürekli negatif bir bakış açısı izlediği dile getirilmektedir. Kitaplarda Prizren Birliği'nin asıl kuruluş amacını yansıtmaktan ziyade Osmanlı'nın bu birliğe karşı olumsuz bir tavır sergilediği yazılmıştır. Prizren Birliği burada, yabancı devletlerin gerçekleştirmiş olduğu işgale karşılık Arnavut topraklarını korumak için silahlı çatışmalar gerçekleştirmiş ve Arnavutluğun özerk bir statüde olması için siyasi politikalar izlemiştir. 8. Sınıf tarih ders kitabında ise bu konu hakkında şu şekilde ifadelere yer verilmiştir:

28

“1875'te Bosna-Hersek'teki Osmanlı karşıtı kurtuluş ayaklanmalarının patlak vermesi Doğu Krizi'nin başlangıcını oluşturmaktaydı. Sırbistan ve Karadağ da Rusya tarafından aceleyle getirildi, Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan edildi.”⁹⁶

“Osmanlı Ordusu 23 Nisan'da Prizren'e girdi. Prizren Birliği'ni ve geçici hükümeti bölen ve ortadan kaldıran Osmanlılar örneği görülmemiş bir terör uyguladılar. Binlerce Arnavut mahkûm edildi ve sürgün edildi.”⁹⁷

Prizren Birliği'nin dağılmasında ise en büyük etken yine Osmanlı olarak gösterilmiş ve dahası, Osmanlı'nın buradaki yüzlerce Arnavut'u sürgün ettiği belirtilmiş ve Osmanlı'ya “vahşi” ifadesi kullanılmıştır.⁹⁸ Kitaplarda Balkan coğrafyasındaki sorunların genelini Osmanlı'ya bağlaması, Osmanlı İmparatorluğu'nun açıkça istenmediğini yansıtmaktadır.

Prizren Birliği'nin dağılmasından sonraki süreçte ise İpek Birliği önemli bir rol oynamıştır. Çünkü Prizren Birliği dağılmasına rağmen, Arnavutların bağımsızlık yönündeki çabaları hâlen devam etmekteydi. 1897-1899 yılları arasında İpek'te, yaklaşık olarak 500 Arnavut delegesinin katılmış olduğu bir takım toplantılar yapılmış, fakat siyasi farklılık ve görüş ayrılıkları sebebiyle bir karar alınamamıştı. Haxhi Zeka

⁹⁵ Rexhepi, Demaj, **a.g.e.**, 73.

⁹⁶ **age**, 72.

⁹⁷ Fehmi Rexhepi, Frashër Demaj, **Historia 8**, Shkolla e Mesme e Ulët (Prishtine: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009), 83'ten aktaran Tuncer, **age**, 51.

⁹⁸ Tuncer, **age**, 51.

(Haci Zeka) bu birliğin oluşması için fikir paylaşımında bulunan kişilerden biriydi. İpek Birliği, ülke içi ve ülke dışında Arnavutlar'ın olumlu bir yankısı haline gelmişti. 8. Sınıf tarih ders kitabında, 29. konu başlığı olan “İpek Arnavut Ligi” nin, “Özerklik İçin Tekrarlanan Talepler” isimli alt başlığında şu şekilde ifadeler yer verilmiştir:

“19. yy. sonunda Arnavutluk, hala vahşi Osmanlı baskısı altında idi. Vahşi Osmanlı yönetimi ısrarla Arnavut kültürünü ve politik hareketini bastırmak peşinde idi. Arnavutlar ayrıca komşularının bölgelerindeki istekleri ile de karşı karşıya idiler.”⁹⁹

Osmanlı hakkında kullanılan bu ifade, açık ve net bir şekilde onlara karşı olan nefretin dile getirildiğini göstermektedir. Tarih ders kitaplarında Osmanlı'ya karşı bu şekilde ifadelerin kullanılması, şüphesiz ki yetişmekte olan öğrencilerin Türklere karşı farklı bir pencereden bakmalarına neden olmaktadır.

8. Sınıf tarih ders kitabının bir diğer bölümünde ise, Jön Türklerin, Arnavutlar tarafından desteklenmesi vurgulanmaktadır. Ancak Jön Türk Devrimi'nin gerçekleşmesi ile birlikte Arnavutların onlara karşı olan güveninin sarsıldığı belirtilmiştir.¹⁰⁰ Kitapta ifade edilmiş şekline göre Jön Türkler, Arnavutlara eşitlik ve özgürlük alanında bir söz vermiştir.¹⁰¹ Fakat kitabın devamında, Jön Türkler' in Milli Arnavut Hareketi'ne karşı çıktıkları ve var olan okulları kapatma girişiminde buldukları dile getirilmektedir.

5. Sınıf tarih ders kitabına döndüğümüzde, Arnavutluk'un bağımsızlığına dair ifadelerin yer aldığını görmekteyiz. Arnavutluk'un 1912 yılında bağımsızlık ilan ettiği kitapta “yıllarca süregelen Osmanlı işgalinden kurtulma” olarak ele alınmaktadır.¹⁰² Fakat Osmanlı yanı sıra, Arnavutluk'un Osmanlı – Rus savaşı süresince paylaşılacak istenen topraklar arasında yer alması nedeniyle “yabancı devletlerin bölge üzerindeki taleplerinden kurtuluşu” da dile getirilmektedir.

“Arnavutlar, bir yandan Osmanlılar'dan kurtulmak için çalışırken diğer yandan da diğer bir işgalci tehlikesi altında idiler. Komşu ülkeler, Arnavut topraklarını bölüşmek için niyetlerini belli ettiler. Bu yüzden Arnavutlar zor durumda kaldılar. Bir yandan

⁹⁹ Fehmi Rexhepi, Frashër Demaj, **Historia 8**, Shkolla e Mesme e Ulët (Prishtine: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009), 83'ten aktaran Tuncer, **age**, 51.

¹⁰⁰ Rexhepi, Demaj, **a.g.e**, 83.

¹⁰¹ **A.g.e**, 105.

¹⁰² Rexhepi, Demaj, **a.g.e**, 70.

Osmanlılar'dan kurtuluş için savaşırken diğer yandan da çevre ülkelerden kurtulmak için savaşacaklardı.”¹⁰³

Bu ifadeden yola çıkarak anlayacağımız üzere Arnavutlar gerek Osmanlı gerekse diğer ülkeler tarafından sürekli baskı ve işgal altında kalmış ve yıllar boyunca özgürlüklerinden mahrum bırakılmışlardır. 28.11.1912 tarihinde Vlora'da İsmail Kemal tarafından ilan edilen bağımsızlık Arnavut halkı için, “özgürlüklerine yeniden kavuşma” olarak ifade edilmektedir.

3.3. Arnavutlarda İslami ve Geleneksel Değerler

Tarih ders kitaplarında İslâm dini, farklı boyutlarda ele alınarak incelenmiştir. Bunun temel nedenlerinden biri de Arnavutların Osmanlı'dan önce Hristiyan dinine mensup olmaları, Osmanlı'dan sonra ise Müslümanlaştırma yönünde izlenen politikaların bir parçası olmalarıdır. Tarih ders kitaplarında dini konular ilk olarak 7. Sınıfa ait olan kitapta “Arnavutlarda İslâm Dininin Yayılması” şeklinde yer almaktadır. Bir alt başlık olarak da “Osmanlı İşgalinden Önce Arnavut Halkının Dini Yapısı” ile şu ifadelere değinilmektedir:

“Osmanlı'dan önce Arnavutlar Hristiyan dinine mensup idi. Bu dine iki tür inanış şekli vardı: Ortodoksluk ve Katoliklik. Yapılan büyük baskılara rağmen Arnavutluk'taki Katolik Kilisesi yaşamaya devam etti. Onlar, Osmanlı işgalinin yeni şartlarına da ayak uydurmaya çalıştı. ... Ortodoks dini genellikle güney Arnavutluk, Güneydoğu ve kuzeydoğu bölgelerinde yaygın idi.”¹⁰⁴

“Osmanlı fethinden sonra Arberiya halkının durumu çok ciddiye. 15. yy.'daki savaşlar ülkeyi tahrip etmişti. Bu sebeple de nüfusun bir kısmı İtalya'ya taşınmıştı. Bu şartlar altında Osmanlı Devleti feodal askeri sistem ile yönetme kararı almıştı.”¹⁰⁵

Buradan çıkan sonuca baktığımızda, izlenen Müslümanlaştırma politikaları Arnavutlar tarafından olumsuzlukla karşılanmış ve yine Osmanlı'nın bir baskısı olarak görülmüştür. Arnavutlar, Osmanlı gelene kadar Müslüman dinine mensup değillerdi ve dolayısıyla, Osmanlı'nın onları buna zorladıkları yönündeki ifadeler de açık bir şekilde yer verilmektedir. Osmanlı'nın işgalinden sonra, halkın kötü bir durumda olması da akıllarda yine Osmanlı'nın halk üzerinde baskı uyguladığı yönünde bir algı uyandırmaktadır. Kitabın devamında, İslamlaşmanın, 1520 yılına kadar nüfusun

¹⁰³ Fehmi Rexhepi, Frashër Demaj, **Historia 5**, Botimi i Tretë (Prishtine: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009), 70'ten aktaran Tuncer, **a.g.e**, 53.

¹⁰⁴ İsa Bicaj, Arber Salihu, **Historia 7**, Botimi i Pestë, (Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009), 116'dan aktaran Tuncer, **a.g.e**, 54.

¹⁰⁵ Bicaj, Salihu, **a.g.e**, 117.

yalnızca %2'sini kapsadığını, 17. yy. sonrasında İslâm dininin yaygınlaşarak halkın üçte ikisini kapsadığı yönünde cümlelere yer verilmiştir.¹⁰⁶ Yani uygulanan politikalar ile, Arnavut halkı İslâm dinine zorla “maruz” kalmıştır.

Tarih ders kitaplarında, Arnavutların bu dönemlerde sahip oldukları kültürel değerleri zedeleyen kesimin yine Osmanlı tarafından oluşturulduğu belirtilmektedir. 7. Sınıf tarih ders kitabında bu dönemde bazı Arnavut aydınlarının, Osmanlı'nın tüm baskılarına rağmen kendilerini geliştirmekten vazgeçemedikleri ve edebiyat alanında büyük başarılar elde ettikleri dile getirilmektedir.¹⁰⁷

3.4. Atatürk ve Türkiye

Lise bazındaki tarih ders kitapları, 5.,7. ve 8. Sınıf tarih ders kitaplarına nazaran daha ılımlı bir ifade şekliyle yazılmış ve 9. Sınıf tarih ders kitabında Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürk'e yer verilmiştir.

II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye ve Yunanistan konu başlığının ele alındığı bu kitapta Atatürk, oldukça pozitif yorumlar yapılarak ele alınmıştır. Osmanlı'dan ziyade Atatürk burada, Türkiye Cumhuriyeti'nin önde gelen lideri ve güçlü ve modern bir Türkiye'nin kurulması için savaştan bir vatansever olarak ifade edilmektedir.¹⁰⁸

“Mustafa Kemal, güçlü ve modern bir Türkiye kurmak için savaştı. O, vatansever, iyi ve yetenekli bir asker, demokratik ve anti-monarşist biriydi. Mustafa Kemal önderliğinde 1923-1938 yılları arasında birçok reform yapıldı. Ülkenin modernleşmesi, gelişmesi, ekonominin kalkınması, eğitimde, dilde ve giyimde yeni kanunlar ve reformlar yapıldı. Atatürk döneminde Türkiye yurt dışı ile ilişkiler kurdu ve inanılmaz ilerlemeler kaydetti.”¹⁰⁹

Tüm bu ifadelerin bir sonucu olarak Fatih Fuat Tuncer, tezinde yaptığı analiz çerçevesinde oldukça doğru bir tespitte bulunmuştur.

“Bütün bu yorumlardan çıkarılacak sonuç aslında çok basittir. Kosova tarih ders kitaplarındaki Osmanlı anlatısındaki en büyük “şeytan” Sultan'dır. Mustafa Kemal de diğer devletlerin toprağında gözü olmayan ve kendi ülkesinin bağımsızlığı için hem büyük devletlere hem de Sultan'a karşı savaştadır. Dönemsel olarak incelendiği zaman, hem bağımsızlığa giden süreçte, hem de I. Dünya Savaşı sonrasında oluşan

¹⁰⁶ A.g.e, 118.

¹⁰⁷ A.g.e, 125.

¹⁰⁸ Rexhepi, a.g.e, 36.

¹⁰⁹ Fehmi Rexhepi, **Historia 9**, Botimi i Katërt, (Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009), 37'den aktaran Tuncer, a.g.e, 58.

durumda Arnavutlar'ın bütünleşmesini engelleyen iki faktör vardır. Bunlar; Sultan ve Büyük Devletler'dir. Atatürk de bu iki aktöre karşı savaşmaktadır. Bu açıdan da Arnavutlar'ın Mustafa Kemal Devrimlerini olumlaması kadar normal bir şey olmayacaktır. Ayrıca Kosova'nın yeni kurulmuş bağımsız bir devlet olduğu ve bu devleti tanıyanlardan ve bu devlete en çok destek veren ülkelerden birisinin Türkiye Cumhuriyeti olduğu göz önüne alınırsa buradaki Türkiye ve Atatürk anlatısı ile güncel politikaların paralel gittiği de görülecektir.”¹¹⁰

Şüphesiz ki genel bir değerlendirme yaptığımızda, gerçekte var olan imaj ve düşüncelerin, belirli bir takım değişiklikler eşliğinde farklı bir şekilde yeniden inşa edilmesinin söz konusu olduğunu görmekteyiz. Osmanlı'dan ziyade, Türkiye ve Atatürk'e karşı daha ılımlı ve saygı çerçevesinde yaklaşımları, onların tamamen kitaplardaki argümanlara yönelik bir algı çerçevesinde hareket ettiklerini göstermektedir. Çünkü “kötü” olan Osmanlı'dır ve bu nedenle Osmanlı'ya karşı çizilen kötü imaj doğrultusunda negatif; buna karşılık Atatürk'ün olumlu bir biçimde anlatılması ile Atatürk'e karşı pozitif bir bakış açısı ortaya çıkmaktadır. Buradaki temel hususlardan biri de, tarih ders kitaplarındaki bilgiler ışığında öğrencilerin vatanseverlik duygularının arttırılmasına yönelik politikalar izleniyor olmasıdır.

32

Arnavut tarih ders kitaplarından ziyade, Sırp tarih ders kitaplarında da Türklere yönelik oldukça ağır eleştiriler yer almaktadır. Osmanlı, yalnızca Kosova bölgesinde değil, Balkanlar'ın genelinde kötü anlatılmakta ve dolayısıyla öğrencilerde olumsuz bir algı yaratmaktadır. Yapılması gereken en önemli uygulamalardan biri de, Balkan tarihçilerinin tarih yazımı konusunda gerçek olay örgüsünü sınır çizgisini aşmadan, “farklı bir tarih” yaratmadan ve bu tarz “aşağılayıcı” ifadelerle yer vermeden hareket etmeleri olacaktır. Barış ve dostluk içinde, birbirlerini karalamadan, incitmeden ve kırmadan yaşamak, farklı toplumlara kötü imaj çizilmedikçe hiç de zor olmayacaktır.

Sonuç

Çok kültürlü yapısı gereği Kosova, şüphesiz ki tarihin her döneminde farklı olayların gelişimine şahitlik etmiştir. I. Murat'ın Kosova Savaşı'nda şehit olması ile birlikte Kosova, Osmanlı'nın himayesi altına girmiş ve bu süreçten sonra bölgeye yavaş yavaş Türkler yerleşmişlerdir. Osmanlı'nın Kosova'da verdiği mücadeleler ve bu süreçte meydana gelen bir takım olaylar, günümüz tarihçileri tarafından tarih ders kitaplarında

¹¹⁰ Tuncer, a.g.e, 59.

farklı bir imaj çizilerek anlatılmış, dolayısıyla halk ve basın üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır.

Tito Yugoslavya'da, kendi çapında oluşturduğu bir sistem çerçevesinde bütün etnik grupların bir arada yaşamalarını sağlamış ve refah düzeyini dünyadaki diğer devletlere nazaran oldukça üst düzeyde tutmayı başarmıştır. Fakat Tito'nun ölümü ile Yugoslavya'nın dağılması, siyasi şiddetin bitmek bilmeyen uzun tarihi, etnik temizlik, savaşlar ve uzun bir mücadelenin ardından gelen bağımsızlık, hiç kuşkusuz Balkan coğrafyasında Kosova'yı diğer ülkelerden benzersiz kılmış ve uzun süre boyunca siyaset sahnesinde boy göstermiştir.

17 Şubat 2008 yılında Martti Ahtisari Planı'nın kabulü ile tek taraflı bağımsızlığını ilan eden Kosova artık, yıllar boyunca hayalini kurduğu nihai statüsüne kavuşmuştu. Bağımsızlığını ilan ettiği andan itibaren pek çok ülke tarafından tanınmış, bu ülkeler arasında Türkiye de yer almıştır. Kosova'yı tanıyan ülke sayısının 15 Şubat 2018 itibariyle 116'ya ulaştığı açıklanmıştır. Fakat unutulmaması gereken hususlardan biri şudur ki; Kosova bağımsız olmasına rağmen bölgedeki etnik nüfus çoğunluğu tarafından yönetilememekte ve uluslararası aktörlere bağımlı bir şekilde varlığını sürdürmektedir.

Kosova'daki eğitim sisteminin temel amaçlarından biri her zaman öğrencilerin saygın, hoşgörülü ve kültürlerine uygun bir biçimde hareket etmeleri yönünde olmuştur. Fakat bu çok kültürlü yapı içerisinde, oldukça hassas davranılması gereken konularda zaman zaman gerekli özveri gösterilmemiş ve öğrencilerin farklı bir bakış açısı ile yetişmelerine neden olmuştur. Öğrencilerin, buldukları toplumun tarihini doğru bir biçimde öğrenmesi, yetişkin olarak hayata katılımlarındaki süreçte doğru adımların atılması açısından kilit noktalardan birini oluşturmuştur. Kosova'daki tarih yazımı, Balkan tarihçilerinin özellikle Osmanlı üzerinden yola çıkarak farklı bir imaj çizmeleri, öğrencilerin topluma karşı önyargı ile bakmalarına sebep olmuştur. Fatih Fuat Tuncer'in, yüksek lisans tez çalışmasında Kosova'daki belirli Arnavut öğrencileriyle Osmanlı imajı üzerine yaptığı anket çerçevesinde, öğrencilerin

Osmanlı'ya karşı olumsuz bir bakış açısı sergiledikleri ve Osmanlı'nın kendi topraklarında sürekli "baskıcı" ve "işgalci" olarak bulunduğu sonucuna varmıştır.

Kosova gerek bölgedeki Türklerin varlığı, gerekse jeopolitik açıdan her zaman Türkiye için önemli bir bölge olmuştur. Bölgede yaşayan Türkler, Osmanlı torunlarıdır ve etnik kökenleri inkâr edilemez bir gerçektir. Ancak Arnavutların Yugoslavya döneminden itibaren Türkler üzerindeki baskısı sonucu çok fazla göç yaşanmıştır. Eğitim alanında Türklerin kötü bir imaj çerçevesinde anlatılması ile Türkler, Kosova'da Arnavutlar tarafından "istenmeyen etnik grup" arasında yer almıştır. Arnavut milliyetçileri çoğu zaman, Kosova'da yaşayan Türklerin kökenlerinin Arnavut olduğunu savunmuş fakat bu tarz yorumlar gerilim ve huzursuzluk yaratmak dışında başka bir işlevi olmayan yorumlar arasında yer almıştır. Ayrıca bu tarz kimlik dayatma çabaları da çoğu zaman başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yalnızca eğitim alanında değil, basın yayın kuruluşlarında da Türklere yönelik yazılan haberler ve bu haberlerde kullanılan "aşağılayıcı" ifadeler, yaratılan huzursuzluğun devamı olarak nitelendirilmiştir.

İster Osmanlı milleti olsun ister başka bir millet, tarih ders kitaplarında bir toplum hakkında bu şekilde eleştiri yapılması, öğrencilerde o topluma karşı farklı bir tarih algısı yaratmakta ve dolayısıyla da milletler arası çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Var olan düşüncelerin, tarih ders kitapları ile iyi veya kötü yönde şekillenmesi açısından Kosova'daki tarih ders kitaplarındaki eleştiriler, özellikle Arnavut öğrencilerin Türkiye ve Türklere karşı farklı bir bakış açısı ile yetiştirilmesine kapı aralamaktadır. Osmanlı üzerine çizilen bu imajın, yakın bir zaman diliminde tarih ders kitaplarında doğru bir şekilde yansıtılması durumunda, nesillerin daha barışçıl ve daha hoşgörülü bir çerçevede yetişmesi hususunda olumlu sonuçlar doğuracaktır. Eğitim alanındaki niteliğin artması açısından bir takım iyileştirici politikaların geliştirilmesi, hiç kuşkusuz toplumların yakın gelecekte birbirlerine karşı daha pozitif bakış açısıyla yönelmelerine sebep olacaktır.

Kaynakça

AGİT Kosova Misyonu. “İlkokul ve Ortaokul Eğitim Sistemleri İçinde Kosova’da Çoğunluk Toplumuna Ait Olmayan Toplulukların Konumu”. İnsan Hakları ve Topluluklar Departmanı, 2009.

Akgün, Sibel. “Kosova Türklerinin Tarihten Bugüne Kimlik Mücadelesi”. **Karadeniz Araştırmaları**. s. 34 (2012): 11-36.

Baymak, Melike. “II. Dünya Savaşı Sonrası Kosova’daki Müslüman Türk Azınlığın Siyasi Hayatları”. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Babayonuz, Berna. “Kosova’da Türkçe Eğitim Kapsamında Verilen Tarih Eğitiminin Program ve Ders Kitapları Yönünden İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Çelik, Bilgin. **Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri**. 2. Bs. İstanbul: Gürer Yayınları, 2013.

Çelik, Bilgin. **İttihatçılar ve Arnavutlar**. İstanbul: BÜKE Kitapları, 2004.

Çencen Namık. “Biz ve Öteki Örnekleminde Türk ve İran Tarih Ders Kitaplarının Karşılaştırılması”. **Journal of Human Sciences**. c. 14. s. 2 (2017): 1327-1337.

Çulha, İbrahim. “Kosova’da Türk Topluluğunun Tarihsel Gelişimi ve Sorunlar”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Demirel, Nuri. **Kosova’nın Tarihi ve Sosyolojik Yapısı**. İstanbul: Eğitim Yayınevi, 2016.

Elmas, Nursel. “Kosovalı Türkler: Dilleri ve Kültürleri”. **Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**. s. 70 (2014): 131-152.

Ercan, Murat. Pektaş, Zafer. **Balkan Siyasetinde Kosova’nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu**. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., 2015.

Gashi, Feim. “Kosova Bölgesindeki Arnavut, Boşnak ve Türk Gençlerinin Dini Yönelimleri”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Kadriaj, Shqipran. “Kosova Sorunu”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

“Kosova Cumhuriyeti Haritası”.
http://www.wikiwand.com/tr/Kosova%27n%C4%B1n_idari_yap%C4%B1lanmas%C4%B1 [23.08.2010].

Kosova Cumhuriyeti – Hükümet. “Kosova Cumhuriyeti Üniversite Öncesi Eğitim Müfredat Çerçevesi”. Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı, 2011.

Kut, Şule. “Kosova Türkleri: Nasıl Bir Gelecek?”. **Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005: 225-236.

Kutlu, Sacit. **Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

Maden, Fahri. “Arnavutluk’un Bağımsızlık Süreci (1877-1913)”. **Avrasya Etüdüleri**. c. 38. s. 1. (2011): 155-196.

Malcom, Noel. **Kosovo: A Short History**. New York: New York University Press, 1998.

“Origjina Hasiane (kosovare) e Gjergj Kastriotit – Skënderbeut”.
<http://www.drita.info/2017/05/06/origjina-hasiane-kosovare-e-gjergj-kastriotit-skenderbeut/> [05.06.2017].

“Osmanlı İşgalci Değildi”. <http://www.gazetevatan.com/osmanli-isgalci-degildi-515322-gundem/> [17.02.2013].

Öztürk, Ali. **İmajoloji**. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2008.

Purova, Nehat. “Kosova’nın Nüfus Coğrafyası”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Tuncer, Fatih Fuat. “Kosova Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı / Türk İmajı”. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Ural, Selçuk. “Balkanlarda Aşırı Milliyetçiliğin Gölgesinde Kosova ve Bağımsızlık”. **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 5. s. 1. 149-180.

Uysal, Gökşen. “1999’dan Günümüze Kadar Geçen Süreçte Kosova”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Ülger, İrfan Kaya. **Yugoslavya Neden Parçalandı**. 2. bs. Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2016.

Zengin, Mevsim. Topsakal, Cem. “Kosova Eğitim Sistemi ve Türkiye Eğitim Sistemi ile Karşılaştırılması”. **Karadeniz Araştırmaları**.(2008): 107-126.

Ders Kitapları

Rexhepi, Fehmi. Demaj, Frasher. **Historia 5**. Botimi i Tretë. Prishtine: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009.

Rexhepi, Fehmi. Demaj, Frasher. **Historia 6**. Botimi i Pestë. Prishtine: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009.

Bicaj, İsa. Salihu, Arbër. **Historia 7**. Botimi i Pestë. Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009.

Rexhepi, Fehmi. Demaj, Frasher. **Historia 8**. Shkolla e Mesme e Ulët. Prishtine: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009.

Rexhepi, Fehmi. **Historia 9**. Botimi i Katërt. Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2009.

Bicaj, İsa. Ahmeti, İsaf. **Historia 10**. Botimi i Dytë. Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2006.

Bajraktari, Jusuf. Bicaj, İsa. **Historia 11**. Botimi i Dytë. Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2006.

Bicaj, İsa. Ahmeti, İsaf. **Historia 12**. Botimi i Dytë. Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2006.

Bicaj, İsa. Demaj, Frashër. **Historia 13**. Botimi i Dytë. Prishtinë: Shtëpia Botuese Libri Shkollor, 2006.